

-80
DE
IVRE REGNI
APVD SCOTOS
DIALOGVS,

Auctore GEORGIO BVCHANANO SCOTO:

AD
IACOBVM VI. SCOTORVM REGEM.

Editio secunda.

*De Thoma m.
Bichano Colloqu.
1. v. 1. v. 1. Spots.
Woodi Hist. Scot.
1. 1. p. 274.*

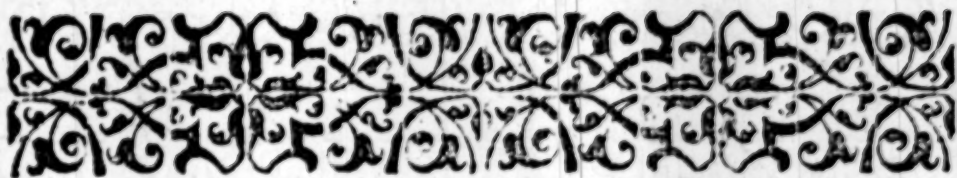
M. D. LXXX.

* Ad exemplar Ioannis Rossei
EDINBVRGI,

CVM PRIVILEGIO SCOTORVM
REGIS.

Dialogi, Authorem, Scoborum de Jure Her
wip reor ingenue scripsisse, sed ingenu

GEORGIVS BVCHANANVS
IACOBO VI. SCOTORVM REGI,
S. P. D.

SCRIPSERAM ante annos complures, cū
apud nos res turbulentissima essent, Dialogum
de Regum Scotorum iure: in quo ab incunabulis
ipsis (ut ita dicam) quod ius, quaeue potestas sit
regibus & ciuibus inter se, explicare sum cona-
tus. Is liber cū pro tempore profuisse non-
nihil sit visus, ut occluderet ora quibusdam, qui clamo-
ribus importunis magis, qui tum erat rerum status in se-
ctarentur, quā quid rectum esset, ad rationis normam
exigerent; rebus tamen paulo tranquillioribus, ipse qua-
que arma deposita concordia publica libens consecraui.
Nuper autem cū in eam disputationem inter schedas re-
pertam incidissem, ac visus essem in ea multa videre,
quae aetati tuae (in ea praesertim rerum humanarum parte
collocata) essent necessaria, eam publicandam censui, ut
& mei in te studiū esset testis, & tui erga ciues officiū te
admoneret. Multa autem mihi faciunt fidem hunc me-
um conatum non inanem fore: In primis aetas nondum
prauis opinionibus corrupta, & supra aetatem iuoles ad
praclarissima quaque capessenda sponte properans; & non
modò praeceptoribus, sed omnibus rectè monentibus in ob-
temperando facilitas, & in rebus examinandis iudicium,
& solertia: quo in genere nullius apud te magnopere
illet auctoritas, nisi probabili ratione confirmetur.

Video etiam te natura quodam instinctu ab adulatione, qua & tyrannidus est nutricula, & legitimi regni gravissima pestis, adeo abhorrere, ut solacismos & barbarissimos aulicos, non minus oderis, quam qui sibi omni elegantia censors videntur, eos ament & affectent, & velut sermonis condimenta passim Maiestates, Dominationes, Illustritates, & si qua alia magis sunt putida, adspergant. Ab hoc te errore quanquam & natura bonitas, & institutio rectorum in praesentia vindicent; tamen non nihil subuereri cogor, ne blanda vitiorum alitrix, prava consuetudo, animum adhuc tenellum in peiorem partem detorqueat: praesertim cum non ignorem quam reliqui nostri sensus facile sese praebeant seducendos. Hunc igitur ad te non modo monitorem sed etiam flagitatorem importunum, ac interim impudentem misi: qui in hoc flexu atatis trans adulationis scopulos te comitetur: nec moneat modo, sed in via semel inita contineat, & si quid deflexeris, reprehendat & retrahat. cui si parueris, tibi, tuisque in praesentia tranquillitatem, & in futurum sempiternam comparabis gloriam. Vale. Sterlini; Anno

Salutis humanae 1579.

die decimo lanuarii.

DE IVRE REGNI⁵
apud Scotos, Dialogus, Auctore
GEORGIO BVCHANANO Scoto.

PERSONÆ,

G. BVCHANANVS, THOMAS MATELLANVS.

V M nuper ē Gallijs Thomas Matellanus rediisset, eumq; diligenter de statu rerum Gallicarum percontatus esset, cœpi pro meo in illum amore hortari, vt in curriculo ad gloriam instituto perseveraret, spemq̃ue optimam de progressu studiorum suorum cōciperet. Nam si ego mediocri ingenio, re familiari prope nulla, sæculo inerudito, ita tamen cum temporum iniquitate cōflixerim, vt aliquid præstitisse videar: certè quibus feliciore sæculo natis ætas, opes, ingenium abundè suppetunt, hi neque labore ab honesto instituto deterreri deberent, neque tot adminiculis adiuti desperare possunt. Pergerent igitur pro virili rem literariam illustrare, ac se suosq̃ue ciues memoriæ posteritatis commendare. Quod si paululum conniterentur, fore, vt eā opinionem ex animis hominum tollerent, in frigidis orbis regionibus à literis, humanitate, omniq̃ue ingenij cultu homines tantum abesse, quantum à sole abessent. Nam vt Afris & Ægyptijs, alijsq̃ue plerisque nationibus celeriores animi motus, acrimoniamq; maiorem ingenij natura indulserit: nullam tamen gentem ita prorsus damnauit vt ad virtutem & gloriam aditum ei præcluserit. Hic cum ille de se (qui est eius pudor) modicè, de me verò magis amanter, quàm verè locutus esset; eò tandem sermonis cursus nos pertraxit, vt vbi ille me de perturbato patriæ statu rogasset, & ego ei quantum cō-

A 3 modum

modum mihi pro tempore videbatur, respōdissem: coeperim inuicem eum rogare, quānam vel Gallorum, vel aliarum quas in Gallijs conuenisset gentium, de rebus nostris esset opinio. Non enim dubitabam, quin ipsa rerum nouitas (vt solet) omnib⁹ esset occasionem & materiam sermonum datura. Quorsum (inquit ille) id ex me petis? Nam cū & rei gestæ ordinē teneas, nec ignores quid maxima pars hominū loquatur, omnes prope modum sentiant; facile conijcere potes ex animi tui cōscientia quæ sit, vel saltem debeat esse, omniū opinio.

B. At enim quanto longius exteræ nationes absunt, eoque minores causas iræ, odij, amoris, aliarumq; perturbationum habent, quæ animum à vero deflectere possunt, tanto plerunque & sincerius iudicant, & liberius quid sentiant eloquuntur: eadem illa loquendi & cōferendi cogitationes libertas multa eruit obscura, impedita explicat, dubia confirmat, & improbis os occludere & infirmiores docere potest. M. Visne tecū ingenuè loquar? B. Quid ni? M. Quanquam vehementer efferebar cupiditate videndi ex lōginquo intervallo patriam, parentes, propinquos, & amicos; nihil tamen æquè hoc desiderium inflābat, atque voces imperitæ multitudinis. Etsi enim vel consuetudine me cōfirmatum vel præceptis doctissimorum hominum existimaram: tamen cū in ré præsentem ventū est, nescio quo modo animi mei molliem cælare non potui. Nam cū foedum illud facinus non adeò pridem hic editum omnes vno ore detestarentur, auctorque incertus esset, vulgus, quod impetu magis fertur quàm cōsilio regitur, paucorum culpam in omnes cōferebat: & privati maleficii cōmune odium adeò in totam gentem redūdabat, vt qui etiā à suspitione erant remotissimi, sceleris alieni infamia cōflagrarent. Igitur dum hæc velut calūniæ procella cōquiesceret, libenter in hunc portum confugi: in
quo

quo tamen vereor ne in scopulū impegerim. B. Quam obrem verò? M. Quia recentis criminis atrocitas animos omnium iamdudum accensos adeò inflāmatura mihi videtur, vt nullus iam defensionis locus supersit. Quī enim non imperitorum modò, sed eorum, qui sibi plus sapere videtur, impetū sustinere potero? qui non innoxij adolescentis in eade crudelitate inaudita nos contētos fuisse clamitabunt, nisi in feminas (cui sexui etiam captis vrbibus hostes parcūt) nouū immanitatis ederemus exemplū. A quo verò facinore dignitas vlla, aut maiestas eos deterrebit, qui in reges ita sauiant? Aut quem misericordiae locum relinquent, quos neq; sexus imbecillitas, nec ætatis innocentia represserit? Ius, mos, leges, respectus imperij, reuerentia legitimi magistratus, quem post hæc vel retinebunt pudore, vel coercebunt metu, vbi summi imperij vis infimorum patet ludibrio? vbi sublato æqui, iniqui, turpis, honesti discrimine, publico prope consensu in immanem degeneratur barbariem? Hæc & his atrociora scio me cū in Gallias rediero, auditurum; occlusis interim omnium auribus, nec defensionem, nec satisfactionem admissuris. B. At ego te facile hoc timore, nostramque gentem falso crimine liberabo. Nam si prioris atrocitatem sceleris tantopere execrantur, quī conuenit feueritatem in eo vindicando reprehendere? Aut si Reginam in ordinem redigi molleste ferunt, prius est necesse vt probent. Igitur tu elige vtrum è duobus atrox videri velis. Nam vtrumque nec illi nec tu (modò vobis constare velitis) aut laudare, aut vituperare potestis. M. Ego verò eadem regis vtrique abominor, & detestor: gaudeoq; eius inuidiam à publica conscientia remotam, et in paucorum improbitatem esse collatā. Hoc vero posterius facinus neq; omnino vituperare, nec laudare possum. Nam quòd scelus ab omni hominum memoria maximè nefarium consilio & industria

dustria eruerint, sceleratos bello & armis persequantur, facinus præclarum & memorabile mihi videtur. Quod autem summum magistratum in ordinem redegerint, nomen regium, quod magnum atque sanctum semper apud omnes gentes fuit, contemplerint: nescio quomodo accepturæ sint omnes Europæ nationes: illæq; in primis quæ sub imperio regio viuunt. Me certè, quanquam non ignorem quid ex aduerso prætedatur, vel facinoris magnitudo, vel nouitas vehementer mouet, eoque etiam magis, quod ex autoribus eius nonnulli mecum arcta consuetudine sunt cōiuncti. B. Iam propemodum videor videre quid non tam te fortasse commoueat, quam istos alienæ virtutis iniquos iudices, quibus satisfaciendum existimas. Eorum ego tria potissimum genera statuo, qui manus istam iniectionem sint vehementer exagitaturi. Vnum genus est perniciosissimum: in eo sint tyrannicarum libidinum administri, qui nihil non iustum & honestum sibi credunt, in quo regibus gratificari queant: quiq; non ex sua quamq; rem vi, sed dominorum libidine metiuntur. Hi sese alienæ cupiditati adeo addixerunt, vt nullam sibi neque dicendi, neque faciendi libertatem reliquerint. Ex hac secta prodierunt, qui adolescentem innoxium nullis inimicitiarum causis, sed lucri, honoris, aulicæq; potentiae spe libidini alienæ crudelissimè mactauerunt. Isti autem cum Reginae vicem se dolere simulant, non illius ingemiscunt miserijs, sed suæ securitati prospectum volunt, premiumq; sceleratissimi facinoris quantum spe deuorarunt, ægrè sibi de faucibus ereptum ferunt. Hoc igitur genus hominum non tam oratione, quam legum seueritate, & vi armorum reor castigandum. Alij toti rerum suarum sunt. Hi homines alioqui minimè mali, non publica (quod videri volunt) iniuria, sed damnis anguntur domesticis, ideoq; mihi magis egere videntur consolatione, quam vel rationum vel legum remedijs. Reliqua est imperita mul-

multitudo, quæ omnia noua miratur, plurima reprehendit: neque quicquam rectum putat, nisi quod ipsa aut facit, aut fieri videt. Quantum enim à consuetudine maioris receditur, tantum à iusto & æquo recedi putat. Hi quia non malitia & inuidia, neque respectu vllorū rerum suarū ducuntur, ferè doceri & de errore se deduci patiuntur: ac plerunque vi rationū conuicti sese dedunt. Quod in causā religionis sæpenumero his tēporibus experimur, & superioribus sumus experti. nec ferè quisquam adeò ferus est, qui non mitescere possit,

Si modò cultura patientem commodet aurem.

M. Istud certè verissimum esse non semel sumus experti.

B. Vt igitur cum hac multitudine agas, si clamorissimū & importunissimū quemq; roges quid de supplicio Caligulæ, Neronis, aut Domitiani sentiat, neminē eorum tam addictum regio nomini fore puto, vt nō iure pœnas eos luisse fateatur. M. Fortassè verum dicis. Sed iidem

confestim clamitabūt eos non de tyrānorum supplicijs queri, sed iustorum regum indignas calamitates iniquo

animo ferre. B. Videlne igitur quā facile multitudo placari possit? M. Nondum, nisi tu quid aliud dicas.

B. At paucis faxo intelligas. Vulgus (vt ais) tyrānorum cædem probat: erga regum aduersā fortunā cōmouetur. Nōne igitur si intelligat planè, quod sit inter tyrannū & regem discrimen, posse fieri existimas, vt in plerisq; sententiam suam mutet? M. Istud si omnes faterentur,

tyrannos iure occidi, magnus ad reliqua aditus nobis esset patefactus. Sed video quosdā nec spernēdæ quidē

authoritatis viros, qui cū legitimis reges legum pœnis subijciant, tamē sacrosanctos esse velint tyrannos: præ-

postero certè, nisi fallor, iudicio: sed tamē pro eorū imperio quamlibet immoderato & intolerabili, tāquam

pro aris & focis depugnare sunt parati. B. Ego quoq; in complures, nec semel quidem, incidi, qui illud ipsū

pertinaciter defendant : sed rectè an secus, commodiùs alio loco expèdemus. Interea, si vis, hoc nobis sit positù ea lege, vt nisi posterius satis confirmatù tibi videatur, tuo arbitrio id ipsum retractare liceat. M. Ista quidem lege non repugno. B. Pugnancia igitur hæc duo statuemus, regem & tyrannum esse. M. Statuamus. B. Qui originem ergo, causasque regum creandorum, quæque sint regum in populos, populorum in reges officia, explicauerit, nōne ex aduerso quæ ad naturam tyrāni pertinent, propemodum explicuisse tibi videbitur? M. Ita arbitror. B. Et imagine vtriusque proposita, nōne vulgus etiam intellecturum putas quodnam sit suum erga vtrunque officium? M. Verisimile est. B. Contrā verò in rebus dissimilimis quæ sub eodē genere cōtinētur, similitudines quædam inesse possunt, quæ imprudentes faciliè queant in errorem inducere? M. Possunt procul dubio : in eoque potissimū genere, vbi qui deterior est, præstantioris personam facile assumit, nihilq; magis studet, quàm vt imperitis imponat. B. Habetne aliquam in animo descriptam regis & tyranni imaginē? Nam si habes, magno labore me leuabis. M. Ego profectò vtriusq; quam habeam in animo imaginem faciliè possem explicare: sed vereor ea ne sit impolita & informis. Itaq; ne dum tu me refutes longior instituat oratio, malo audire quid tu sentias, qui & ætate & rerū vſu prior es; nec aliorū modò sententias teneas, sed ipse etiam multorum & mores, & vires videris. B. Ego verò id faciam, ac libens, neq; tam meam, quàm veterum sententiā explicabo; quo maior sit autoritas orationi: vt quæ non temporis causa conficta sit, sed ex eorum opinionibus excepta, qui cū extra præsentem controuersiā fuerit, non minus disertè quàm breuiter suum iudiciū protulerunt sine odio, sine fauore, aut inuidia, quorum causæ procul ab illis aberant, eorumque potissimum sententijs
vtar,

vtar, nō qui in vmbrijs & ocio consenuerunt: sed qui domi forisq; in ciuitatibus benè constitutis virtute & cōsilio floruerūt. Sed priusquam eos proferam testes, pauca ex te exquirere volo, vt cū in rebus quibusdam, nec ijs exiguis, consenserimus, nō sit mihi necesse de cursu instituto digredi, & in perspicuis, & prope notis, vel explicandis, vel confirmandis immorari. M. Ita faciendum censeo: ac si quid vis, roga. B. Putas ne tempus quoddā fuisse, cū homines in tugurijs atq; etiam antris habitarent; ac sine legibus, sine certis sedibus palātes vagarentur; cōgregarenturq; prout vel animi libido ferebat, vel commoditas aliqua, vtilitasq; cōmunis eos conciliabat? M. Ego verò istud credo: cū sit & ordini naturæ consentaneum, & omnibus prope omnium gentium historijs testificatum. eius vitæ rudis, & incultæ Troianis etiam temporibus in Sicilia describit imaginem Homerus:

*Nec fora concilijs feruent, nec iudice: tantūm
Antra colunt ōmbrosa: altis in montibus ades
Quisque suas regit, ōxorem natosque: nec ūlli
In commune vacat socias extendere curas.*

Eisdem etiam temporibus Italia nihilo cultior fuisse dicitur, vt ex fertilissimis propè totius orbis regionibus facile sit coniecturam facere quanta tū solitudo & vastitas in ceterioribus fuerit. B. Vtrū verò existimas naturæ magis consentaneum, vitam ne illā vagam & solitariam, an consilia coetusq; hominum concordēs?

M. Cæcus hominum procul dubio,

*Quos ipsa ōtilitas iusti prope mater, & æqui
Primum congregauit, ac iussit
Communis dare signa tuba, defendier ūsdem
Mœnibus, atque ōna portarum clauē teneri.*

B. Quid? tu vtilitatem, primam ac summam conciliatricem hominum fuisse arbitraris? M. Quid ni? qui hominum

hominum causa homines fuisse generatos audierim ex hominibus doctissimis. B. Magnam profecto videtur quibusdam utilitas habere vim ad societatem publicam humani generis & constituendam & continendam. Sed est, nisi fallor, congregandorum hominum causa longè antiquior, & communitalis eorum inter ipsos multo prius & sanctius vinculum. Alioqui si commodi sui priuatim quisque velit habere rationem, vide ne illa ipsa utilitas solueret potius quàm coniungeret humanam societatem. M. Fortasse illud verum sit. Sed quæ sit altera illa communionis hominum origo, audire cupio. B. Ea est quædam naturæ vis, non hominibus modò, sed mansuetioribus etiam aliorum animantium indita, ut si etiam absint utilitatis illa blandimenta, tamen cum sui generis animantibus libenter congregentur. At de cæteris in præsentia nihil attinet disputare: homini certè à natura hanc vim tam videmus altè impressam, ut si quis omnibus eis rebus abundet, quæ vel ad incolumitatem tuendam, vel ad voluptatem & animorum oblectationem comparata sunt, sine hominum commercio vitam sibi insuauem sit existimaturus. Quin & illi ipsi, qui cupiditate scientiæ, & studio veri inuestigandi se à turba remouerunt, & in secretos abdiderunt recessus, neque perpetuam animi contentionem ferre diutius potuerunt; nec, si quando eam remisissent, in solitudine se continere poterant: sed illa ipsa secreta sua studia libenter proferebant: & velut in communem utilitatem elaborassent, in mediū conferebant sui laboris fructū. Quod si quis est qui omnino solitudine capiatur, coetusque hominum fugiat, ac deuitet, id magis animi morbo, quàm vi naturæ fieri existimo: qualem Timonem Atheniensem accepimus, & Corinthium Bellerophonem;

*Qui miser Elais errabat solus in oris,
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.*

M. Non

M. Non admodum hic abs te dissentio. Sed vnum est abs te hic positum naturæ nomen, quod & ego sæpe magis consuetudine loquendi vsurpo, quàm intelligo: et ab alijs ita variè, & in tam multas res accommodatur, vt plerunq; dubitem ad quam potissimùm eam referam. B. Ego profectò nihil aliud in præsentia intelligi volo, quàm lucem animis nostris diuinitus infusam. Nam cùm Deus sanctius hoc animal, mentisq; capacius altæ, & quod dominari in cætera posset, formauit, non modò corpori eius oculos dedit, quibus ducibus aduersa quæ essent suæ conditioni; fugeret, quæ commoda, sequeretur: sed animo etiam velut lumen quoddam prætulit, quo turpia ab honestis secerneret. hanc vim alij naturam, alij naturæ legem vocant. Ego profectò diuinam existimo, planèq; illud habeo persuasum, quòd nunquam aliud natura, aliud sapientia dicat. Eius porro legis velut compendium, quod totam paucis complecteretur, Deus nobis tradidit, vt ipsum scilicet ex animo diligeremus, ac proximos velut nos ipsos. Huius legis omnes sacrorum voluminum libri, qui ad mores formandos pertinent, nihil aliud quàm explicationem continent. M. Igitur humanæ societatis non tu oratorem aliquem aut iureconsultum, qui homines dispersos colligeret, sed ipsum Deum autorem putas. B. Ita profectò est: ac iuxta Ciceronis sententiam, nihil quidem quod in terris fiat, principi illi Deo qui hunc mundum regit, acceptius puto, quàm coetus hominum iure sociatos, quæ ciuitates appellantur. Harum ciuitatum partes similiter inter se iunctas esse volūt, atq; cuncta corporis nostri membra inter se cohærere, mutuisque constare officijs & in commune elaborare, pericula communiter propellere, vtilitates prospicere, eisque communicandis omnium inter se beneuolentiam deuincire. M. Igitur non vtilitatem tu, sed legem illam diuinam

diuinam ab initio rerum nobis insitam conueniendi in vnum coetum multo augustiorem & diuiniorem causam statuis. B. Non quidem illam vt iusti & æqui matrem, vt quidam voluerunt, sed potius ancillam, & ciuitatis bene constitutæ custodibus vnā? M. Hic quoque facile tibi assentior. B. Iam velut in corporibus nostris, vt quæ inter se pugnantibus constant principijs morbi, hoc est perturbationes, & intestini quidam existunt tumultus, similiter in his maioribus corporibus, id est ciuitatibus, fieri necesse est: vt quæ ex diuersis & quodam modo pugnantibus hominum generibus, ordinibus, conditionibus, naturisq; coeant; & eorum etiam hominum qui non iidem eadem possunt horam durare probantes, breuicertè eas dissolui, & interire necesse est, nisi adhibeatur velut medicus perturbationum sedator, qui temperamento æquabili, & salubri infirmiores partes fomentis confirmet, redundantes humores compescat, & ita singulis membris consulat, vt neq; partes imbecilliores inopia alimentis tabescant neq; validiores plus æquo luxurient. M. Ita planè est necesse. B. Qui in corpore ciuili hoc præstabit, quo nomine eum appellabimus? M. De nomine non sum admodum sollicitus. Quocunq; enim censeatur, virum præstantissimum, ac planè Deo similem eum iudico, qua in re sapientia maiorum multum prospexisse mihi videtur, qui rem per se pulcherrimam nomine etiam splendidissimo decorarunt. Regem enim opinor intelligis, cuius vocabuli ea vis est, vt rem quidem per se maximam & excellentissimam, pene oculis cernendam subiiciat. B. Rectè sentis. ea enim voce Deum compellamus. Nullum enim aliud habemus augustius vocabulum quo naturæ illius excellentis declarem præstantiam: neq; conuenientius, quo paternam erga nos curam & studium significemus. Quid alia colligam

qu

quæ ad munus regis significandum transferimus? quæ-
 lia sunt pater Æneas, Agamemnon populorum pastor;
 item dux, princeps, gubernator. Quibus omnibus ea
 significatio subest, vt ostendant reges non sibi, sed po-
 pulo creatos esse. Iam quod de nomine satis inter nos
 conuenit; si videtur, de officio differamus, iisdem quibus
 ingressi sumus insistentes vestigijs. M. Quibus tan-
 dem? B. Meministi quid nuper dictum sit? ciuitatem
 corpori nostro persimilem videri, motus ciuiles morbis
 medico regem? Si igitur officium medici quale sit intel-
 lexerimus, non longe, opinor, aberimus ab officio regis.
 M. Fieri potest. nam cætera quæ tu enumerasti, persimi-
 lia ac pene germana mihi sunt visa. B. Noli expectare
 vt minima quæque hic excutiam. Neq; enim temporis
 angustia id patitur, nec ipsa res exigit. Sed si in summa
 hæc inter se conueniant, cætera facile tibi subijcies.
 M. Tu verò perge vt facis. B. Scopus etiam idem vi-
 detur vtrique propositus. M. Quinam? B. Corpo-
 ris (cui adhibentur curando) incolumitas. M. Intelli-
 go. Alter enim humanum, alter ciuile corpus incolu-
 ne in suo statu tueri, quatenus rei natura fert, & morbo
 affectum ad iustam valetudinem reducere debet. B.
 Rectè intelligis. Duplex enim est vtriusq; officium. Al-
 terum in tuenda valetudine bona, alterum in restituen-
 da si morbo fuerit labefactata. M. Assentior. B. Vtrin-
 que enim morbi sunt similes. M. Ita videtur. B. Nam
 & sua quædam nocet vtriq; redundantia rerum noxia-
 rum & necessariarum inopia. Et vtrunq; corpus prope pa-
 ri ratione curatur: nempe vel extenuatū nutricando, &
 leniter fouendo, vel plenum & redundans superuacuo-
 rum egestionem leuando, & moderatis laboribus exer-
 cendo. M. Ita est. Sed hoc interesse videtur, quod in
 altero humores, in altero mores ad iustam quandam
 temperiem sunt reducendi. B. Rem tenes. Ciuilis e-
 nim

nim corporis velut & naturalis suum quoddam est
 temperamentum; quam rectissimè, opinor, iustitiam ap-
 pellabimus. Ea enim est quæ singulis prospicit partibus,
 & curat vt in officio constent. Ea interim sanguinis mis-
 sione, interim noxiorum exilio, velut egestione, redun-
 dantia egerit, interim animos demissos, & meticulosos
 excitat, & diffidentes consolatur, & ad illam quam dixi
 temperiem totum corpus reducit; reductumq; commo-
 dis laboribus exercet, & certo laboris & ocij præscri-
 pto temperamento restitutam valetudinem quoad eius
 fieri potest conseruat. M. Cætera tibi facile assentior,
 nisi quòd ciuilis corporis temperamentum in iustitia
 collocas: cùm vel ipso nomine & professione tempe-
 rantia has partes sibi vendicare iure suo videatur. B.
 Nihil admodum referre puto vtri hunc honorem defe-
 ras. Nam cùm omnes virtutes, quarum vis in actione
 cernitur, in mediocritate quadam, & æquabilitate sint
 positz, ita quodam modo inter se connexæ sunt, & co-
 hærent, vt vnum omnibus officium esse videatur: id est
 cupiditatum moderatio. Ea quocunque in genere ver-
 satur, non admodum refert vtro nomine voces: quan-
 quam illa moderatio, quæ in rebus communibus &
 hominum inter se commercijs posita est, commodissimè
 mihi nomine iustitiæ intelligi posse videatur. M. Hic
 tibi facillimè assentior. B. In Rege autem creando
 hoc opinor veteres fuisse sequutos, vt si quis inter ciues
 esset singulari præstantia, reliquosq; omnes æquitate &
 prudentia antecellere videretur, vt in apum aluearibus
 fieri traditur, regnum ad eum vltro deferebant. M.
 Credibile est ita factum. B. Quid si nemo vnus qua-
 lem diximus, in ciuitate inueniretur? M. Iure illo na-
 turæ, cuius antè meminimus, par imperium in pares v-
surpare non potest, nec debet: natura enim iustum opi-
nor, vt inter eos, qui cætera sunt pares, imperandi &
 parer di

arendi etiam vices sint pares. B. Quid si populus an-
 tuar ambitionis tadio vnum aliquem non planè omni-
 bus virtutibus regijs præditum, sed vel nobilitate, vel
 diuitijs, vel rebus bello gestis insignem, regem velit e-
 ligere? Nonne & hunc optimo iure existimabimus re-
 gem? M. Optimo. Populo enim ius est, vt imperium
 cui velit deferat. B. Quid si hominem acutum, non
 tamen eximia artis peritia præditum, adhibeamus ad
 morborum curationem? Huncne statim medicum, vbi
 ab vniuersis fuerit electus, arbitramur? M. Minimè:
 doctrina enim, & multarum artium experientia, non
 suffragijs fit medicus. B. Quid in cæteris artibus arti-
 fices? M. Eandem rationem esse omnium reor. B.
 Regnandine aliquam artem esse putas? M. Quidni?
 B. Potesne ratione reddere cur ita credas? M. Videor
 mihi posse. Nempe quæ in alijs artibus reddi solet.
 B. Quam dicis? M. Omnium enim artium ab experi-
 entia profecta sunt initia. Nam cum plerique temere, ac
 nulla ratione multa aggredierentur, alij autem propter
 exercitationem & consuetudinem eadem illa callidiùs
 acerent, animaduersis vtrinque euentis, & perpensis e-
 uentorum causis, homines acuti præceptorum quen-
 dam ordinem digesserunt, eamque descriptionem Artem
 appellarunt. B. Potest ergo simili animaduersione ars
 aliqua regia describi, vt medicina? M. Opinor posse.
 B. Quibus ex præceptis ea constabit? M. Non habeo
 in promptu dicere. B. Quid si ex aliarum artium col-
 latione id inuestigemus? M. Quo pacto? B. Hoc pa-
 cto. Grammaticorum quædam sunt præcepta, & medi-
 cinæ & agriculturæ. M. Intellego. B. Nonne præcep-
 ta illa grammaticorum & medicorum, artes ac leges etiã
 appellabimus: & ita in cæteris? M. Ita prius videtur.
 B. Quid ciuiles leges? regiarum ne artis præcepta quædam
 ibi videntur? M. Videntur. B. Has igitur tenere
 B decet

debet eum qui rex censeretur. M. Ita videtur. B. Quid qui non tenet? etiam si populus eum regnare iusserit, regem eum appellandum censes? M. Hic facis ut hæream. Nam si consentire cum superiore oratione velim, populi suffragia non magis regem, quam alium quemuis artificem facere possunt. B. Quid hæc agendum censes? Nam nisi regem suffragijs electum habeamus, vereor ne legitimum vllum habituri simus. M. Ego quoque idem istud vereor. B. Visne igitur, quod in artium comparatione postremo nobis positum est, diligentius excutiamus? M. Fiat, si quidem tibi ita videtur. B. Præcepta artificum nonne in singulis artibus leges vocauimus? M. Factum. B. At vereor ne satis circumspicere id à nobis sit factum. M. Quamobrem? B. Quia absurdum videretur, qui artem quamlibet teneret, eum tamen artificem non esse. M. Absurdum. B. Sed qui quod artis officium est præstet, eum artificem existimabimus, siue id sponte naturæ, siue perpetua constantique ratione & facultate quadam faciat. M. Ita reor. B. Qui hanc igitur rectè quiduis faciendi vel rationem vel prudentiam teneat, eum artificem appellabimus, modo exercitatione facultatem comparauerit. M. Rectius quam illum alterum, qui nuda præcepta absque usu & exercitatione habeat. B. Præcepta igitur illa non existimabimus artem esse? M. Minimè: sed artis quandam similitudinem, aut veriùs vmbra. B. Quæ est ergo facultas illa ciuitatum gubernatrix, quam civilem siue artem, siue scientiam vocabimus? M. Prudentiam mihi velle dicere videris: ex quo, velut fonte, leges omnes, si modò societati hominum conseruandæ sint vtilis, proficisci ac deriuari oportet. B. Rem attigisti. Hæc igitur si summa & perfecta in quopiam esset, tum natura, non suffragijs regem esse diceremus: liberamque rerum omnium potestatem ei tradere.

traderemus: Sin talem non reperiamus, qui proximè ad illam excellentem naturæ præstantiam accesserit, similitudinem quandam in eo veri regis amplexi etiam regem appellabimus. M. Appellemus si ita videtur.

B. Et quoniam aduersus animi affectiones quæ possunt & plerunque solent auertere à vero ne satis firmus sit timemus, legem ei velut collegam, aut potius moderatricem libidinum adiiciemus. M. Non censes igitur

rerum omnium arbitrium penes regem esse debere.

B. Minimè. Nam eum non solum regem, sed etiam hominem esse memini, multa per ignorantiam errantem, multa sponte peccantem, multa prope inuitum: quippe animal ad omnem fauoris & odij auram facilè mutabile. Quod vitium naturæ magistratus augere etiam solet: adeò vt hic potissimum sententiam illam ex comœdia veram esse comperiam, Omnes licentia deteriores fieri. Quamobrem legem ei adiungendam censuerunt homines prudentissimi, quæ vel ignoranti viam ostendat, vel aberrantē in viam reducat. Ex his, opinor, intelligis *ὡς ἐν τῷ πον*, quodnam ego veri regis officiū esse rear.

M. De causa creandorum regum, de nomine, de quæ officio, plane mihi satisfecisti. neque tamen si quid adijcere velis repugnabo. Etsi verò animus ad ea quæ restare videntur properat, vnum tamen quod in tota oratione tua non nihil offendeat, nō puto silentio prætereundum: quòd videlicet subiniquus regibus mihi videaris. Id quæ ipsum etiam antea de te frequēter eram suspicatus; cū te resp. antiquas, Venetorumq; ciuitatem adeo profusè laudantem sæpe audiuissem. B. Non tu rectè hic de me sentiebas. neq; enim ego apud Romanos, Massilienses, Venetos, & si qui alij fuerunt apud quos potentiora fuerint legum quàm hominum imperia, tam suspicio diuersam ciuitatis administrandæ rationem, quàm æquitatem: neq; multum referre puto rex,

dux, imperator an consul vocetur, qui præsit, modò illud teneatur, eum æquitatis tuendæ causa in magistratu esse collocatum. Imperium enim modò sit legitimum, non est quòd de nomine eius contendamus. Nam & quem nos Venetorum ducem vocamus, is nihil aliud est, quàm rex legitimus: & Coss. primi non modò regû insignia, sed imperium etiam retinuerunt. Id modò intererat, quòd non vnus, sed duo præerant: (quod etiã in perpetuis Lacedæmoniorum regibus fieri solitum non ignoras) qui non in perpetuum, sed in annum creabantur. Illud igitur quod initio diximus, tenere semper oportet, reges primùm tuendæ æquitati fuisse constitutos. Id illi si tenere potuissent, imperium quale acceperant, tenere perpetuò potuissent: hoc est liberum & legibus solutum. Sed (vt humana sunt omnia) statum rerum in peius prolabente, quod publicæ vtilitatis causa fuerat constitutum imperium, in superbam dominationem vertit. Nam cùm libido regum pro legibus esset, hominesq; in potestate infinita & immoderata collocati sibi non temperarent, sed multa gratiæ, multa odijs, multa priuatis commoditatibus indulgerent, regum insolentia legum fecit desiderium. Leges igitur hac de causa inuentæ sunt à populis, regesque coacti non sua in iudicijs licentia, sed quòd populus in se dedisset iure vti. Multis enim edocti erant experimentis, melius libertatem legibus quàm regibus credi: cùm alteri multis de causis à vero defecti possent, alteræ aduersus preces & minas surdæ vnum & perpetuum tenorem seruarent. Regibus igitur cætera liberis hic vnus imperio modus est præfinitus, vt suas actiones & orationem ad legum præscripta cõformarent: & præmia pœnasq; , maxima societatis continendæ vincula, ex earum sanctionibus diuiderent. Deniq; quemadmodum ait summus administrandæ reipub. Magister, vt rex esset lex loquens,
lex

lex Rex mutus. M. Statim ab initio ita reges laudaueras, vt eorum maiestatem prope augustam & sacrosanctam faceres. Nunc verò velut poenitentia reuocatus, nescio quibus angustiis eos concludis, & in legum prope dicam ergastula coniectis ne liberam quidem orationem permittis: me autem ex magna spe deiecisti. sperabam enim fore, vt rem (iuxta clarissimum historiarum auctorem) inter deos hominesq; pulcherrimam, vel tua sponte, vel a me admonitus, in orationis cursu in suum splendorem restitueres: quam tu omnibus ornamentis spoliata in ordinem redelegisti; & qui primus in orbe terrarum fuit magistratus, eum angustiis circumscriptum cancellis prope contemptibilem, nulli certè sano reddidisti optandum. Quis enim sanæ mentis non in mediocri fortuna subsistere priuatus malit, quàm in perpetuis molestiis aliorum intentus negotiis, suæ rei negligens, totum vitæ cursum ad alienas rationes componere? Quod si ista regnandi ubiq; proposita sit conditio, vereor ne maior penuria regum sit futura, quàm in prima nostræ religionis infantia fuerit Episcoporum. Nec miror, si ad hanc formulam spectentur reges, olim è pascuis, & ab aratro petitos, qui præclarum istum honorem acciperent. B. Vide quæso quanto in errore verferis, qui non fruendæ iustitiæ, sed voluptatis causa reges a populis & nationibus expetitos putes: neq; honori locum esse existimes vbi diuitiæ & voluptates non affluant. Qua in re quantum eorum amplitudini detrahas, cogita. Id quo facilius intelligas, confer mihi aliquem ex ijs quos tu videris regem velut puellarem puppam vestitum, & ad inanem pompam magno cum fastu, ingenti turba stipatum, produci, cuius tu similitudinem in eo quem describimus rege desideras. Cōfer, inquam, istorum aliquem cum eis qui olim clari fuerunt; quorum etiam nunc viuit, vigetq; & ad posteros celebratur.

memoria. Illi profectò tales fuerunt, qualen ego modò designaui. Audistine vnquam fando Macedonem illum Philippum cùm vetulæ, vt suam causam audiret, roganti respondisset, sibi non esse otium: illaq; subiecisset, igitur ne sis rex: Audistine, inquam, ab anu paupercula regem tot bellorū victorem, tot gentium dominatorem, sui admonitum officij paruisse: & quod regum esset munus agnouisse? Confer igitur hunc Philippum cum regibus non modò maximis qui nunc in Europa sunt, sed cum omni vetustatis memoria: nullum profectò comperies prudentia, fortitudine, laborum patientia parem: paucos magnitudine ditionis æquales. Agellium, Leonidam, ceterosque Lacedæmoniorum reges si enumerem, (at quantos viros!) obsoleta videbor exempla proferre. Vnum tamen Lacæna puellæ dictum silentio præterire non possum. Ea est Gorgo Cleomedis filia. Hæc cùm videret seruum hospiti Asiatico soccos detrahentem, accurrens ad patrem exclamauit; Pater, hospes manus non habet. Quo ex puellæ dicto de tota Laconica disciplina, regumque domestica consuetudine facile iudicare potes. At qui ex hac rustica sed virili disciplina prodierunt, hæc qualiacunque sunt pepererunt: ex ista verò Asiatica, qui maxima regna per manus à maioribus tradita per luxuriam & ignauiam amiserunt. Et, vt veteres omittam, talis fuit non adeò pridem apud Galecos Pelagius, qui in Hispania Saracenorum opes primus labefactauit apud, hunc quamuis

Ignemque larémque,

Et pecus, & domos communis clauderet umbra:

adeo tamen Hispanos reges eius non pudet, vt in maxima gloria ponāt quòd ab eo sint oriundi. Sed cùm hic locus longiorem postulet disputationem, vnde sumus digressi redeamus. Nam quod tibi sum pollicitus, ostendere quam primum cupio, non à me confictam fuisse hanc

hanc regnandi formulam, sed clarissimis omnis memor-
 riæ viris idē visum fuisse: breuiter q; vnde hæc hauserim
 fontes cōmonstrabo. Libri sunt M. T. Ciceronis omniū
 consensu laudatissimi qui de officijs inscribuntur. Ho-
 rum è secundo libro hæc ad verbum sunt: Mihi quidem
 non apud Medos solū, vt ait Herodotus, sed etiam apud
 maiores nostros iustitiæ fruendæ causa videntur olim
 bene morari reges constituti. Nam cū premeretur
 initio multitudo, ab ijs qui maiores opes habebant, ad
 vnum aliquem fugiebant virtute præstantem, qui cū
 prohiberet iniuria tenuiores, æquitate constituenda
 summos cum infimis pari iure retinebat. Eademq;ue
 constituendarum legum causa fuit, quæ regum. Ius
 enim semper est quæsitum æquabile. neque enim aliter
 esset ius. Id si ab vno bono & iusto viro consequen-
 tur, eo erant contenti; cū id minus contingebat, leges
 sunt inuentæ, quæ cum omnibus semper vna atque ea-
 dem voce loquerentur. Ergo hoc quidem perspicuum
 est, eos ad imperandum deligi solitos, quorum de iusti-
 tia magna esset opinio multitudinis. Adiuncto verò vt
 iidem prudentes haberentur, nihil erat, quod homines
 his autoribus non posse consequi se arbitrarentur. Vi-
 des ex his verbis, opinor, quàm & regū & legum expe-
 tendarum Cicero causam fuisse existimet. Possem hîc
 testem & ad stipulatorem laudare Xenophontem, non
 minus rebus bello gestis quàm Philosophiæ studio no-
 bilem, nisi eum tam familiarem tibi esse scirem, vt eius
 omnes sententias notas habeas. Platonem verò & Ari-
 stotelem & si non ignoro quanti eos facias, in præsen-
 tia omitto. Malo enim è medijs rerum actionibus ho-
 mines illustres, quàm è gymnasiorum vmbis accersere
 in subsidium. Stoicum verò regem, qualis à Seneca in
 Thyeste describitur, multo minus sum arbitratus tibi à
 me producendum. Non tam quod illa veri regis imago

perfecta non sit: quàm quòd illud principis boni exemplar magis animo informari, quàm aliquando sperari posset. Sed & ne in ijs quos produxi calumniæ locus esset, non e solitudine Scytharum reges proposui, qui vel suos distringeret equos, vel aliud operis, quod multo magis à nostris moribus abhorreret, facerent: sed e media Græcia: & qui illis ipsis temporibus, quibus omnibus honestis artibus Græci fuerunt florentissimi, aut maximis nationibus, aut bene moratis præerant civitatibus; & ita præfuerunt, ut & viui apud suos in maximo fuerint honore, & mortui posteris præclaram sui memoriam reliquerint. M. Hic ego si postules quid sentiam, vix audeo fateri tibi vel meam inconstantiam, vel timiditatem: vel si quo alio nomine tibi libeat id vitium appellare. Nam quoties ista, quæ à te modò recitata sunt, apud historiæ præstantissimos lego scriptores, vel à sapientissimis hominibus quorum auctoritatem non ausim defugere, laudari audio, & ab omnibus bonis probari, non modò vera, recta, sincera, sed etiam fortia, & splendida mihi videntur. Rursus quoties oculos ad nostri temporis munditias & elegantiam refero, antiquitas illa sancta & sobria, sed horrida tamen, & nondum satis expolita fuisse videtur. Sed hæc fortasse aliàs per ocium: nunc verò, si quidem videtur, quod institui perge prosequi. B. Visne igitur vt breuiter quæ dicta sunt colligamus? ita maxime intelligemus quid sit præteritum: & si quid temere sit concessum, facillime retractabimus. M. Maxime. B. Primum igitur conuenit inter nos, homines à natura ad societatem & vitæ communionem esse factos. M. Conuenit. B. Eius quoque societatis custodem regem electum, virum summa virtute præstantem. M. Ita est. B. Et velut hominum inter ipsos discordiæ, necessitatem regis creandi attulerunt, ita regum in subditos iniuriæ

iuriæ, in causa fuerunt vt leges desideraremus. M. Fateor. B. Leges igitur specimen artis regiæ, vt præcepta medicinæ, artis medicæ censuimus. M. Sic est. B. Tutius autem esse, (quoniam in neutro singularem, & exactam suæ artis peritiā posuimus) vt vterque ex artis illis præscriptis quā temerè curet, videtur. M. Tutius certè. B. Artis autem medicæ præcepta nō vnius generis visa sunt. M. Quo pacto? B. Quædam enim sunt tuendæ valetudinis: alia instaurandæ. M. Rectè. B. Quid regiæ artis? M. Totidem, opinor, sunt genera. B. Proxi num ergo videtur, vt confideamus illud. Putesne medicos omnes morbos, & eorum remedia ita exactè tenere posse, vt nihil præterea ad eorum curationem requiri posset? M. Minimè. Nam & multa morborum genera noua omnibus fere seculis suppullulant: & noua item singulorum remedia singulis prope ânīs aut hominum industria reperiuntur, aut e regionibus longinquis apportantur. B. Quid ciuitatum leges? M. Eadem certè videtur earum ratio. B. Igitur nec omnes morbos medici, nec ciuitatum reges ex artium suarum, quæ scripta quidem traduntur, præceptis, vel vitare vel sanare possunt. M. Non posse arbitror. B. Quid si igitur vestigemus quibus de rebus leges in ciuitatibus sanciri possint: quæ verò legibus comprehendī non possint? M. Operæ pretium faciemus. B. Per multæ & permagnæ mihi res videntur, quæ nullis legibus contineri queant. Primū omnia quæ in deliberationem futuri temporis cadunt. M. Omnia. B. Deinde multa præterita: qualia sunt ea in quibus veritas coniecturis quæfitur, testibus confirmatur, aut tormentis exprimitur. M. Scilicet. B. In his igitur quæstionibus explicandis quæ erunt regis partes? M. Non longo hic opus esse video sermone, cum reges in ijs quæ in prouisione futuri temporis

posita sunt, adeo sibi non arrogant summam potestatem, ut ultro prudentiores in consilium sibi aduocent.

B. Quid in his quæ coniecturis colliguntur, testibus conuincuntur? qualia sunt cædis, adulterij, veneficij crimina?

M. Ista causidicorum ingenijs excutiuntur, eruuntur solertia, eaque fere iudicum sententijs permittitur video.

B. Et recte fortasse: nam si rex priuatas singulorum Ciuium causas audire velit, quando ei vacabit de bello, de pace, de ijs negotijs quæ reipub. incolumitatem cõtinent & conseruant, cogitare? Denique quando licebit nihil agere?

M. Nec ego rerum omnium cognitionem ad vnum regem velim deferri: neque, si deferatur, vnus omnibus omnium causis sufficere poterit.

Itaque placet mihi magnopere consilium illud non minus sapiens, quàm necessarium quod Mosis Socer dedit, de onere iudicandi in multos partiendo. De quo non dicam pluribus, quando Historia omnibus est nota.

B. Sed & hi iudices, opinor, ex legum præscripto ius dicent. M. Dicent profectò. Sed, ut video, pauca sunt de quibus legibus caueri possit, præut illæ sunt, de quibus non possit.

B. Accedit alia res non minoris difficultatis; quòd nec ea omnia de quibus leges rogantur, præscriptionibus certis contineri possunt.

M. Quo pacto?

B. Iuris prudentes qui plurimùm suæ arti tribuunt, quique se iustitiæ sacerdotes haberi volunt, negociorũ tantam esse multitudinem confitentur, ut prope infinita videri possit: quotidieque in ciuitatibus noua flagitia, velut vlcerum genera, prouenire aiunt. Quid hic aget legum lator, qui leges ad præsentia & præterita accommodat?

M. Non multum, nisi diuinus quispiam sit.

B. Accedit & alia, nec ea parua, quædam difficultas, quòd in tanta conditionis humanæ inconstantia nihil vlla fere ars in vniuersum stabile & firmum præci-

pere potest. M. Nihil verius. B. Tutius igitur videtur

ur esse, & perito Medico de salute ægrotantis, & Regi de statu ciuitatis credi: Nam & medicus, præter artis præscriptum, infirmum vel consentientem, vel interim inuitum sæpe sanabit. Et rex nouam, & tamen utilem legem ciuibus aut persuasis, aut etiam inuitis imponere potest. M. Non video quid vetet. B. Hæc autem uterq; cum facit, num tibi videtur præter legem quisque suam facere? M. Mihi quidem ex arte uterque. Nam antè posuimus non illam, quæ præceptis constat artem esse, sed vim animo comprehensam, qua in materia pertractanda quæ artibus est subiecta artifex uti solet. Illud autem (siquidem ex animo loqueris) gaudeo, te veritatis ipsius velut interdicto coactum ut regem unde vi deiectus erat, eo restitueres. B. Mane: nondum omnia audisti. est enim in legum imperio aliud incommodum. Lex enim quasi pertinax & imperitus quispiam officij exactor, nihil rectum putat, nisi quod ipsa iubet. Apud regem verò, infirmitatis & temeritatis est excusatio: & veniæ in errore deprehenso locus. Lex surda, inhumana, inexorabilis est. Adolescens lubricum ætatis causatur, mulier infirmitatem sexus, alius paupertatem, ebrietatem, amicitiam. Quid ad hæc lex? I licetor colliga manus, caput obnubito, verberato, arbori infelici suspendito. Non ignoras autem quàm sit periculosum in tanta hominum fragilitate in sola innocentia spem salutis habere collocatam.

M. Rem procul dubio periculi plenam narras.

B. Hæc certe quoties in mentem veniunt, quosdam non nihil commoueri video. M. Nonnihil, mihi

narras. B. Itaque cum quæ supra nobis posita sunt, diligentius mecum expendo, vereor ne in hac parte medici & regis collatio satis commodè introducta videatur. M. Qua in parte? B. Cum utrunque à præceptorum seruitute liberauimus, & prope liberam

liberam curandi potestatem dedimus. M. Quid hic te potissimum offendit? B. Vbi audieris, tum ipse iudicabis. Duæ à nobis positæ sunt causæ, cur non expediat populis vt reges legibus soluerentur; amor videlicet & odium, quæ animos hominum in iudicando transuersagunt. At in medico rimendum non est, ne quid per amorem peccet, quippe qui ab aegroto valetudine restituta etiam speret mercedem. Quod si medicum ægrotus precibus, pollicitationibus & pecunia aduersus caput suum sollicitari intelligat, alium accersere medicum licebit; aut si alterius copia non erit, tutius esse reor à libris quam tumuis surdis remedium, quàm à medico corrupto petere. Quod autem de legum immanitate questi sumus, vide an satis nobis constemus. M. Quomodo? B. Regem optimum, qualem magis animo quàm oculis videre possumus, nullis legibus adstringendum censuimus. M. Nullis. B. Quamobrem? M. Opinor quia iuxta Paulum ipse & sibi, & alijs esset lex: vt cuius vita exprimat, quod legibus iubetur. B. Rectè iudicas, & quod tu magis fortasse mireris, aliquot ante Paulum seculis hoc ipsum viderat Aristoteles naturam sequutus ducem, quod ideo dico, vt quod antè probatum fuerat, manifestius videas, eandem scilicet Dei & naturæ vocem esse. verùm vt quod instituimus agamus, qui leges primi condiderunt, quid eos spectasse dicemus? M. Æquitatè, opinor; vt antea dictum est. B. Ego nunc non id quero, quem finem spectarint, sed potius quod exemplar sibi proposuerint. M. Istud etsi fortasse intelligo, velim tamen explices, vt si rectè sentio, meū iudicium confirmes: sin secus, emendes errorè. B. Scis, opinor, quod sit animi in corpus imperium. M. Scire videor. B. Nec illud etiam ignoras, quæcunque non temerè gerimus, eorum prius in animis nostris quandam inesse imaginem: eamq; longe

longè perfectiorem operibus, quæ ad illud exemplar summi etiam artifices effingunt & velut exprimunt.

M. Equidem hoc mecum ipse & in dicendo & scribendo plerunque experior: sentioque non minus animo verba, quàm rebus animum deesse. Nam neque noster animus in hoc obscuro & turbido corporis carcere conclusus rerum omnium subtilitatem perspicere potest: neque in animo rerum vtcunque præuisas imagines ad alios oratione possumus ita perferre, vt non multo sint inferiores illis quas noster sibi conformauit intellectus. B. Leges ergo qui tulerunt, quid spectasse eos dicemus? M. Prope videor intelligere quid velis: nempe perfecti illius regis imaginem eos in cōsilio habuisse: & ad eam quam proximè poterant simulachrū quoddam expressisse non corporis sed cogitationum: idque pro legibus esse voluisse quod ille bonum & æquum fuisset arbitraturus. B. Rectè intelligis. Hoc enim ipsum dicere volui. Nunc verò velim consideres qualem illum ab initio regem constituerimus. Nonne firmum aduersus odium, amorem, iram, inuidiam, ceterasque animorum perturbationes? M. Talem certè nos eum finximus: aut hominibus illis priscis etiam fuisse credidimus. B. Leges verò ecquid a i i n a g i n e m eius latæ videntur? M. Nihil similius. B. Durus igitur & inexorabilis nihilo minus bonus rex quàm bona rex. M. Æquè durus. Sed cū neutrum mutare queam, ut ve'le debeam; tamen vtrunque, si queam, non nihil inflectere velim. B. Atqui Deus ne pauperis quidem vult vt in iudicio misereamur, sed id vnum quod rectū est & æquum, nos iubet intueri, & secundum id vnum pronunciare. M. Agnosco sententiam, & veris vinor. Quando igitur regem soluere legibus non licet, quis tandem erit legislator, quem ei tanquam pædagogum dabimus? B. Quem censes potissimam huic mu-

neri

neri praeficiendum? M. Ego si me interrogas, ipsum regem. Nam in reliquis fere artibus ab artificibus praecpta earum tradi videmus: quibus & ipsi memoria confirmandi causa velut commentarijs vtantur, & alio sui commoneant officij. B. Ego contra nihil interesse video, regemne liberum & solutum legibus relinquamus, an ei tribuamus legum iubendarum potestatem. Nemo enim se sponte vinculis induet. Ac nescio an praestet solutum relinquere quàm circumdare vinculis nihil profuturis, quippe quæ vbi volet exuat. M. At tu quando legibus potius quàm regibus regni gubernacula credis, vide quæso ne huic, quem verbo tenu regem facis, tyrannum imponas, qui eum

Imperio premat; & Vinculis & carcere franet.

ac tantum nō compedibus oneratum in agrum mittat aut in pistrinum dedat. B. Bona verba: neminem ego ei dominum impono. Sed populo, qui ei imperium in se dedit, licere volo, vt eius imperij modum ei praescribat: eoquē iure, quod populus in se dederit, vt rex vtatur postulo. Neque has leges per vim, vt tu interpretaris, imponi volo. sed communicato cum rege consilio communiter statuendum arbitror, quod ad omnium salutem communiter faciat. M. Populo igitur vis hanc prouinciam tribuere? B. Populo sanè, nisi tu fortassim aliter sentis. M. Nihil minus æquū videtur. B. Quam obrem? M. Nosti illud, Bellua multorum capitum Scis, opinor, quanta sit populi temeritas, quanta inconstantia. B. Ego nunquā existimaui uniuersi populi iudicio eam rem permitti debere: sed vt prope ad consuetudinem nostram ex omnibus ordinibus selecti a regem in consilium coirent. Deinde vbi apud eos *πρόβλημα* factum esset, id ad populi iudicium deferretur. M. Tuum quidem consilium satis intelligo: sed nihil hac tam diligenti cautione mihi proficere videri

Regem

Regem non vis legibus esse liberum. Quamobrem?
Quia, opinor, intra hominem duo fauissima monstra
cupiditas & iracundia perpetuum cum ratione bellum
gerunt: expetitæ sunt leges, quæ licentiam eorum con-
primerent & nimium exultantia ad iusti imperij respec-
tum reuocarent. Quid isti consultores è populo dati?
Nonne & ipsi eodem illo intestino bello vexantur? Nõ-
ne eisdem quibus rex malis conficiantur? Quanto igi-
tur plures adiunxeris regi velut assessores, tanto maior
stultorum erit numerus: à quo quid expectandum sit
vides. B. At ego longè aliud ac tu opinaris expecto.
Id autem cur expectem dicam. Primum non omnino
verum est: quod tu putas, nihil ad rem facere multitu-
dinis aduocationem, quorum è numero nemo fortassis
erit excellenti sapientia præditus. Non enim solum
plus vident ac sapiunt multi, quàm vnus quilibet eorū
seorsum, sed etiam quàm vnus, qui quemuis eorum
ingenio & prudentia præcedat. Nam multitudo fere
melius quàm singuli de rebus omnibus iudicat. Sin-
guli enim quasdam habent virtutum particulas, quæ si-
mul collatæ vnā excellentem virtutem conficiunt.
Quod in medicorum pharmacis, ac in primis in antido-
to eo, quod Mithridaticum vocant, perspicuè cerni po-
test. In eo enim pleræque res per se noxiæ vbi confusæ
fuerint, salutare aduersus venena remedium aff-runt.
Similiter in hominibus alijs tarditas & cunctatio, alijs
præcepta temeritas obest: hæc in multitudine commixtæ
temperamentum quoddam & quam in omni genere
virtutis quærimus mediocritatem pariunt. M. Sit,
quando ita vis, penes populum vt leges ferat, & perfe-
rat: sint reges velut tabulariorum custodes. At cū
leges inter se pugnare videbuntur, aut non satis diser-
te aut perspicuè cauebunt, nullasne regis partes
esse voles: præsertim cū si omnia è scripto diiudicare
velis,

velis, necesse sit multa sequi absurda? Et, vt vulgatissimo
vtrar exemplo, legis illius in scholis decantatae, peregrinus
si in murum ascendat, capite luito. Hic quid absurdus
fieri potest, quàm salutis publicae autorem qui hostes
subeuntes deiecit, ipsum tanquam hostilia ausum
ad supplicium rapere? B. Nihil. M. Probas igitur
vetus illud, Summum ius summa iniuria. B. Equidem
probo. M. Si quid huius generis in iudicium
veniat, miti interprete opus est, qui leges ad utilitatem
omnium latas viris bonis & nullo in scelere deprehensis
calamitosas esse non patiatur. B. Rectè sentis. Neque
si satis animaduertisti, aliud à me in tota hac disputatione
qua situm est, quàm vt illa Ciceroniana lex sancta &
inviolabilis esset; Populi salus suprema lex esto. Igitur
si quid tale in iudicium venerit, vt non sit obscurum
quid bonum & æquum sit; regiae partes erunt
prospicere, vt lex ad illam quam dixi regulam dirigatur.
Sed tu mihi regum nomine plus postulare videris, quàm
qui eorum imperiosissimi sunt, sibi sumant. Scis enim
ad iudices reijci solere hoc genus quaestionum, cum
aliud lex dicere, aliud legis autor voluisse videtur: per
inde atque illas quae de ambiguo iure aut legum inter
se discordia oriuntur. Itaque his de rebus grauissimae
sunt patronorum in foro contentiones, & rhetorum
praecepta diligentissimè tradita. M. Scio ista fieri
quae dicis. Sed mihi in hac parte non minor iniuria fieri
videtur legibus quàm regibus. Satiùs enim puto ex
vnius viri boni sententia statim litem finire, quàm ingeniosis
hominibus & interdum veteratoribus obscurandi potius quàm
interpretandi leges potestatem dari. Nam dum non solum de
causis litigantium, sed de gloria ingenij inter patronos
contenditur, interim lites aluntur, ius, fas, æquum, iniquum
in discrimen vocatur: & quod Regi negamus, hominibus inferiorum
ordinum

o dinum permittimus, plerumque non tam veri quàm li-
 i- tigandi studiosis. B. Oblitus mihi videris quidnam
 r- inter nos nuper conuenit. M. Quidnam id est? B. Re-
 g- gi optimo qualem initio descripsimus, adeò libera om-
 n- nia permittenda, vt ne legibus quidem vllis opus esset.
 ur At cùm vni è multitudine is honor habetur, qui non
 m- multo sit alijs excellentior, aut etiam quibusdam infe-
 m- rior, periculosam esse liberam istam & solutam legibus
 a- licentiam. M. Hoc verò quid ad legum interpretatio-
 e- nem? B. Plurimum. Nisi fortè nō animaduertis quòd
 a- alijs verbis infinitam illam & immoderatam potestaté,
 i- quā antea regi negaueramus, ei restitueramus: nempe, vt
 o. pro animi libidine omnia sursum deorsum verfet.

M. Istud ego si facio, certè imprudens facio. B. Dicam
 i- ergo apertius, vt intelligas. Cùm regi legum interpre-
 t- tationem concedis, hanc tribuis ei licentiam, vt lex
 r. non dicat quod lator sentit, aut quod in commune sit
 a- æquum & bonum; sed quod in rem sit interpretis: vt-
 n- que is ad omnes eam actiones commodi sui causa velut
 = Lesbiam regulā inflectat. Ap. Claudius in decemviratu
 r- legem tulerat æquissimam, vt in liberali causa vindiciæ
 x secundum libertatem darentur. Quid apertius dici po-
 - terat? At interpretando idem autor legem suam fecit
 i- inutilem. Vides, opinor, quantam vno versu des principi
 - licentiam: nempe vt quod volet ille, dicat lex: quod no-
 x lit, non dicat. Id si semel recipiamus, nihil proderit bo-
 - nas leges condere, quæ principem bonum sui officij ad-
 e- moneant, malū circumscribant. Imò, vt dicam apertius,
 s- nullas omnino leges habere præstaret, quàm liberum
 - latrocinium, atque etiam honoratum, sub legis prætex-
 tu tolerari. M. Putasne regum aliquem fore tam im-
 pudentem, vt famæ opinionisq̃ue omnium de se nullam
 sit prorsus rationem habiturus: aut tam sui suorumq̃ue
 oblitum, vt in eorum prauitatem degeneret, quos ipse

ignominia, carceribus, bonorum publicatione, grauissimis denique supplicijs coercuerit? B. Non credamus ista fore, nisi iam pridem facta sint, idque totius orbis maximo malo. M. Vbi tandem hæc facta narras?

B. Vbi rogas? tanquam non omnes per Europam nationes non modò viderint, sed etiam senserint, quantùm rebus humanis inuexerit mali non dico immoderata potestas, sed effræna Romani Pontificis licentia. Ea quàm ex modicis & in speciẽ honestis acceperit inicijs, quàm nihil minus potuerit ab incautis timeri, nemo ignorat. Primùm leges erant nobis propositæ non modò è penitissimis naturæ arcanis erutæ, sed ab ipso Deo latæ, à spiritu eius per prophetas explicatæ, postremò à Dei filio, eodemque Deo, confirmatæ, tot laudatissimorũ hominum scriptis commendatæ, vita expressæ, sanguine consignatæ. Neque alius in tota lege locus aut diligentius, commendatius, aut explicatius traditus, quàm is qui est de officio Episcoporum. Illis autem legibus cùm nulli sit fas quicquam adijcere, abrogare, derogare, immutare, vna restabat interpretatio. eam Ro. Episcopus cū sibi arrogasset, nō modò reliquas oppressit Ecclesias, sed tyrannidem sœuissimam omnium quæ vnquam fuerunt, sibi vendicauit; nec hominibus tantum, sed angelis etiam imperare ausus, Christum planè in ordinem redegit: nisi id non est in ordinem redigere, vt quod tu velis, in cælo, in terris, apud inferos sit ratum: quod Christus iussit, ita demum sit ratũ, si tu velis. Nam si in rem tuam parum videatur lex facere, ita interpretando poteris deflectere, vt non modò per tuum os, sed ex animi tui sententia loqui cogatur Christus. Christo itaque per os pontificis Romani loquente, Chilperico Pipinus, Ioanni Nauarro Ferdinandus Arragonius est substitutus: filius in patrem, ciues in regem arma impia sumplerunt. Christus veneno imbutus, deinde

deinde ipse veneficus fieri coactus est, vt veneno tolleretur Henricum Lucemburgium. M. Hæc ego non nunc primùm audio, sed de ista legum interpretatione apertius audire audeo. B. Vnum tibi proponam exemplū, è quo totum hoc genus quantum valeat facile intelligas. Lex est, oportet Episcopum esse vnius vxoris virū. qua lege quid apertius, quid explicatius dici potest? Vnam vxorem ille vnam Ecclesiam interpretatur. quasi ea lex non libidini sed auaritiæ Episcoporum reprimendæ sit posita. Hæc autem explicatio etsi nihil ad rem facit, tamen sententiam sanè honestam & piam continet, nisi eam rursus idem alia interpretatione vitiaffet. Quid ergo hic pontifex comminiscitur? Variat, inquit, personis, causis, locis, temporibus. Quidam ea nobilitate sunt, vt eorum saltim nullus Ecclesiarum numerus possit sufficere. Quædam rursus adeò pauperculæ sunt Ecclesiæ, vt ne monacho quidem nuper mendico, nunc mitrato, suppetat inde victus, si nomen Episcopi tueri velit. Inuenta est ratio ex illa callida iuris interpretatione, vt vnius Ecclesiæ Episcopi dicantur, aliæ eis commédentur, omnes expolientur. Dies me deficiet, si fraudes colligere velim, quæ aduersus vnam legem quotidie excogitantur. sed hæc etsi indigna sint & nomine pontificio & homine Christiano, tyrannis eorum ibi non constitit. Ea est enim omnium rerum natura, vt vbi semel in præceps ire cœperint, nusquam antè cōstant, quàm ad interitum labantur. Vis illustri exemplo tibi hoc commonstrem? Meministi ne cuiusquam inter Impp. Romani sanguinis, qui fuerit aut crudelior aut nequior quàm C. Caligula. M. Nullus, quod sciam, fuit. B. Quod autem nequissimum eius facinorum putas? Non illa dico, quæ pontifices in casibus reseruatis numerant, sed in reliqua eius vita.

M. Non succurrit. B. Quale tibi illud videtur, quòd

equum nomine incitatum ad cænam inuitavit? quod hordeum aureum apposuit? quod Consulê designavit?

M. Omnino nequiter factum. B. Quid illud, quod eundem sibi collegam in sacerdotio adsciuit? M. Serionê hæc narras? B. Serio certè. Neque adeo miror tibi hæc videri conficta. Sed noster ille Iupiter Romanus hæc vt vera posteris videantur perfecit: Iulium dico tertium pontificem. qui mihi videtur certamen de principatu nequitia cum homine nequissimo C. Caligula sibi instituisse. M. Quid is fecit eius generis?

B. Simia suæ custodem hominem prope nequiorem bestia nequissima collegam sibi in Sacerdotio cooptavit. M. Alia legendi fortasse causa fuit. B. Narrantur & alia. Sed ego selegi honestissimam. Igitur cum tantus non modò Sacerdotij contemptus, sed etiam humanitatis obliuio ex ista leges interpretandi licentia sit nata, vide ne istam potestatem exiguum putes.

M. At mihi veteres non videntur tam magnum existimasse hoc interpretandi munus, quàm tu id videri vis. Quod vel hoc vno argumento intelligi potest, quod Impp. Romani iurisconsultis id permiserint. Quæ vna ratio totam istam verbosam tuam disputationem euerit. Neque solùm id quod de magnitudine istius potestatis dixisti refellit, sed illud quoque quod tu maximè vitas perspicuè declarat, quam alijs potestatem de iure respondendi dederunt, eam ipsis non fuisse negatam, si id munus exercere voluissent, aut per occupationes potuissent. B. Quod ad Impp. Romanos attinet, quos nullo neque iudicio neque utilitatis publicæ respectu milites sibi præficiebant, hi sub hanc regum, quam descripsimus, formulam non veniunt: vt qui à genere hominum scelestissimo, & fere scelestissimus quisque, eligebantur, aut ipsi per vim in eum locum irrumpebant. Quòd autem iurisconsultis potestatem respondendi de

iure

quod iure dederint, non reprehendo. Et si enim ea maxima est, ut antè dixi, tutius ijs tamen creditur, quibus tyrannidis instrumentum esse non potest. Deinde pluribus credebatur, quos mutua reuerentia continebat in officio: ut si à recto declinassent, alterius responso refellerentur. Qui si etiam in fraudem consensissent, supererat iudicis auxilium, cui non erat necesse pro lege habere quicquid responsum à iureconsulto fuisset. Supererat & imperator, qui legum violatarum poenas expetere poterat. Tot vinculis cum tenerentur astricti, poenamque grauiorem timerent, quam expectaret fraudis præmiū; vides, opinor, non adeo magnum ab isto genere hominum timendum fuisse periculum. M. Est ne præterea quod de rege dicas? B. Primum, si tibi videtur, paucis colligamus quæ dicta sunt; ita facilius si quid prætermisum sit intelligemus. M. Ita censeo faciendum.

B. De origine & causa creandorum regum & legum satis conuenire videbamur: de autore legis, non item. Sed visus es mihi tandem etsi subinuitus, tamen vi ipsa veritatis coactus consensisse. M. Certè non modò potestatem legum iubendarum, sed etiam eas interpretandi, & quidem me patrono strenuè reclamante, regi abstulisti. Qua in re vereor ne si res palam fiat, aliquando præuaricationis coarguar: adeo facile bonā, ut ab initio videbatur, causam mihi de manibus extorqueri sum passus. B. Bono animo es: nam si quis in hac causa te præuaricationis insimulet, ego tibi gratuitum patrocinium polliceor. M. Istud fortasse breui experiemur.

B. Multa etiam negotiorum genera nobis visa sunt quæ nullis legibus comprehendi possint. Quorum partem ad iudices ordinarios, partem ad consilium rege non inuito reiecimus. M. Factum quidem memini. Atque id cum faciebas, scisne quid mihi in mentem veniebat? B. Quis possum, ni tu dixeris?

M. Videbatis mihi reges quodammodo similes effingere figillis lapideis, quæ plerunque in capitulis columnarum ita niti videntur, ac si totam structuram sustineant: cum tamē re vera nihilo pl^o oneris ferant quàm quivis alius lapis. B Quid, bone regum patrone? quereris me parum oneris eis imponere, cum illi dies noctes nihil aliud agunt, quàm vt socios oneri ferendo quærant, aut in quos omnino se exonerent? Et tu interim indignari videris quòd laborantibus subsidium feram. M. Ego quoque libenter istas auxiliares copias recipio, sed tales velim quæ seruiant, nō quæ imperent; quæque viam præmonstrent, non quò velint ducant, aut verius pertrahant, vel tanquam machinam impellant: nec aliam potestatem Regi relinquunt, nisi vt eis assentiat. Itaque iamdudum expecto, vt, absoluto de rege sermone, ad tyrannos, aut quoquam aliò diuertras. Regem enim tam angustis finibus inclusisti, vt verear ne, si diutius immoremur, è maximis opibus ac summa dignitate velut in desertam aliquam insulam eum releges, vbi omnibus exutus honoribus in egestate & miserijs consenescat. B Tu metuebas, vt præ te fers, prævaricationis crimen. At ego metuo ne regi, quem defendere conaris, calumniando noceas. Primum ego eum non otiosum esse volo, nisi tu architectos otiosos esse statuas. Deinde bonis ministris & amicis, quos ego nō velut custodes adieci, sed ab ipso in partem laboris acciri volui, eum spoliis, eisque abactis cohortem nebulonum circundas, qui metuendum eum suis reddant: neque formidabilem fore putas, nisi magnam nocendi potestatem ei relinquamus. Ego amari à suis eum volo: nec terrore ciuium, sed beneuolentia, septum esse: quæ sola arma reges inexpugnabiles efficiunt. id, nisi tu repugnes, breui me effecturum spero. Nam ex ijs quas tu vocas angustias, in lucem eum educam: vnaque lege
tantum

tantum ei autoritatis & amplitudinis adijciam, vt eo si amplius optet, impudens tibi videri possit.

M. Istud quidem audire aueo. B. Igitur vt quā primum cupiditati tuæ satisfaciam, rem ipsam aggrediar. Paulo antè confessi sumus nullam legem ita diserte vlla de re cauere posse, vt malitiosa calliditas locum fraudi non inueniat. Id fortasse exemplo proposito facilius intelligetur. Cautum est legibus, ne patres Sacerdotia sua spurijis suis traderent. Hic in re, vt videtur, aperta, fraus tamen inuenta est: vt pater alium substituat; ilque spurio prioris domini idem Sacerdotium tradat. Deinde cū esset diserte adscriptum legi, ne quod pater aliquando sacerdotium tenuisset, filius vlla ratione terneret: neque hac cautione quidquam profectum est. Reperta est enim aduersus eam illa coitio inter Sacerdotes, vt vterque alterius filium sibi substitueret. Id quicquid cū vetitum esset, etiam nouo genere fraudis lex elusa est. Aduersus patrem litigator supponitur, qui fingat sibi in id Sacerdotium ius esse. Dum pater cū supposito sycophanta vmbrauli pugna velitatur, filius à pontifice Romano sacerdotium petit, si neutri litigantium in illud sit ius: vtrunque litigatorem volentem accedentem vltro vincit, & paterno sacerdotio per paternam præuaricationem potitur filius. Vides in vna lege quot fraudum genera sunt inuenta. M. Video.

B. Nonne tibi legum latores hic prorsus idem facere videntur quod medici, qui cū eruptiones pituitæ aut alterius humoris noxi, adhibito emplastro conpescere nituntur, humor vno inhibitus loco pluribus simul exitum querit; ac velut hydra quædam vno reciso capite multa renascentia profert? M. Nihil similius.

B. Quod medico fuerat initio faciendum, vt totum semel corpus noxijs humoribus leuaret, nonne idem hoc loco ciuili medicus facere debet, vt ciuitatē vniuersam

leuet malis moribus? M. Istam etsi difficilem, tamen veram esse reor curandi rationem. B. Et hoc si obtineri queat, paucis arbitror opus esse legibus. M. Ita prorsum res habet. B. Hanc medicinam qui adhibere poterit, nonne tibi videtur solus plus in publicum collaturus, quàm omnes omnium ordinum conuentus ad legum rogationem coacti? M. Longè plus procul dubio. Sed vt Comici verbis vtar, quis erit hìc tam potens cum tanto munere? B. Quid si has partes regi mandemus? M. Lepidè profectò; quæ prona erant & facilia, ea populo vniuerso commisisti: si quid arduum est & asperum, id regi etiam soli mandabis, tanquam non satis habeas eum vinculis constrictum tot claustris circumdare, ni onus grauissimum sub quo etiam subcumbat, imponas. B. Non est ita, sed rem ab eo facilem non contendimus, sed vt exorari se sinat oramus.

M. Quid id tandem est? B. Vt quales patres erga liberos esse debere censeat, talem se erga ciues (quos liberorum loco habere debet) in omni vita se præstet.

M. Quid istud ad rem? B. Hæc profectò vna, certè summa, aduersus mores corruptos est medicina. Ac ne meum putes hoc commentum esse, audi Claudianum.

*Tu ciuem patremque geras. Tu consule cunctis,
Nec tibi: nec tua te moueant, sed publica Vota.
In commune iubes si quid, censesq; tenendum,
Primus iussa subi. Tunc obseruantior aqvi
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Autorem parere sibi: Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, Et vita regentis.*

Mobile mutatur semper cum principe vulgus.

Noli existimare poëtam summo ingenio & doctrina præditum frustra credere tantam in hac re vim esse positam, est enim vulgus ad eorum imitationem adeò cōpositum,

positum, in quibus aliqua probitatis imago elucet, adeo mores eorum exprimere conatur, ut quorum admiratur virtutem, eorundem etiam quædam vitia in sermone, vestitu, incessu reddere conetur. In regum verò cultu, moribus, oratione assimulanda se exercent non solū imitandi studio, sed etiam ut per adulationem in potentiorum animos sese insinuent; & rem, honores, potentiam, his artibus aucupentur. quippe qui natura comparatum sciant, ut non modò nos, nostraque amemus, sed similitudinem nostri licet vitiosam in alijs amplectamur. Hoc autem quod non improbè & superbè flagitamus, sed precario impetrare conamur, maiorem longè vim habet, quàm legum minæ, quàm suppliciorum ostentatio, quàm militum copiæ. Hoc populum sine vi reducit ad modestiam, regi civium benevolentiam conciliat, publicè tranquillitatem, priuatim singulorum opes auget & tuetur. Cogitet igitur assiduè rex se in orbis theatro positum, omnibusque ad spectaculū propositum, Nullum dictum aut factum suum latere posse,

-- nec posse dari regalibus unquam

Secretum Viriys. Nam lux altissima fati

Occultum nil esse finit: latebrasque per omnes

Intrat, & abstrusos explorat fama recessus.

Quanta igitur principibus in vtranque partem adhibenda est cautio? cum neque vitia, neque virtutes eorum latere queant? neque sine magna rerum mutatione vulgari? Quod si quis adhuc dubitat, quantum in vita principis momentum sit ad emendationem disciplinæ publicæ, is ponat ante oculos Romæ nascentis primordia. Populus ille rudis bonarum artium, è pastoribus & covenis, nequid dicam durius, collectus, ipse natura ferrox, regem nactus ferocissimum, cum velut castra posuisset, ad vicinarum gentium pacem sollicitandam, & arma laceffenda, quantum putas vicinorum odium,

quantum pauorem fuisse? Idem ille populus eum regem piū & iustum sibi præfecisset, ita repente mutatus est, ut eum cultui deorum & iustitiæ deditum, prope nefas violare vicinis sit visum; ijs, inquam, vicinis quorum agros antea vastauerat, vrbes incenderat, liberos & propinquos in seruitutem abduxerat. Quod si in illa morū immanitate & temporum incultu tantum Numa Pompilius è gente inimica paulo antè rex accitus potuit: quid expectabimus, aut potius quid non expectabimus ab eis principibus qui propinquitatib⁹ & clientelis & vetustis opibus subnixi, imperiū accipiunt? qui in eam spem nati & educati sunt? Quantum autem eorum animos ad virtutem accendere debet, quod nō vnius diei laudē, ut histriones fabula bene acta, sperent: sed ætatis suæ beneuolētiā & admirationem, & perpetuam ad posteros celebritatem, & honores diuinis proximos sibi paratos esse intelligant? Eius honoris vtinam quam animo concepī, verbis imaginem exprimere possem. Sed ut aliqua ex parte primis lineamentis informatā tibi eam proponā, cogita tecū serpētem illū æneum in Arabia deserta à Mose erectum, solo aspectu vulnera ab alijs serpentibus facta sanantem. Cogita è multitudine numerosa alios à serpentibus ictos, & ad remedium præsens concurrētes, alios rei nouæ miraculo attonitos, omnes immēsam & incredibilem Dei beneficentiā omni laudis genere celebrantes: cū videāt lethiferi vulneris dolores non medicamenti cum cruciatu ægri, labore medici, & amicorū assidua sollicitudine tolli, non longinquitate temporis, sed vno momēto ad sanitatem reduci. Iam confer mihi cum serpente illo regem: sed ita confer, ut & regem bonum in maximis Dei beneficijs numeres: qui solus sine tua impensa, sine suo labore omnes regni molestias leuet, perturbationes sedet, & vetusta etiam animorū vlcera ad cicatricem

cem breui perducatur : nec ijs modo sit salutaris qui eum
 cominus intuentur; sed qui tam lōgè absint, vt nec eius
 videndi spem vllam habeant . cuius in imagine animis
 oblata tanta sit vis, vt id facillè perficiat quod nec iuris
 peritorum prudentia, nec Philosophorum scientia, nec
 tot seculorum in artibus colligendis experientia prae-
 stare vnquam potuerit. Qui verò honor, quæ dignitas,
 quæ amplitudo aut maiestas maior in homine vilo dici
 aut excogitari potest, quàm vt sermone, congressu,
 aspectu, tam, tacita denique specie animis oblata, luxu
 diffluentes ad modestiam, violentos ad æquitatem, fu-
 riosos ad sanitatem reducat potèstne si velis, maius hoc
 à Deo rebus humanis propitio beneficium postulare?
 Hæc est vera, nisi fallor, imago regis; nō illa circumse-
 pti armis, semper metuētis, aut metum faciētis; ex odio
 in populum suo, populi in se odium metientis. Hanc
 imaginem quam posuimus, expressit pulcherrimis colo-
 ribus Seneca in Thyeste. quod carmen, cū sit elegan-
 tissimum, tibi notū esse non ambigo. Ecquid tibi nu-
 c humiliter & cōtemptim de rege lentire video? & eum
 (quod nuper dicebas) oneratum compedibus in iugum
 ergaulū compingere? An non potius in lucem & ho-
 minū coetus, & publicū humani generis theatrum eum
 produco? Non superbo spiculatorum & μαχαροπόρων
 coetu, sericatisque nebulonibus stipatum; sed sua tutum
 innocētia; nec armorū terrore, sed populi amore muni-
 tum : nec modò liberum & erectum, sed honoratum,
 sed venerabilem, sacrosanctū, & augustum: cum bonis
 ominibus & faustis acclamationibus prodeuntē; & quo-
 cunque progrediatur, omniū ora, oculos, & animos in
 se conuertentem. Quæ ouatio, quis triumphus cum hac
 pōpa quotidiana comparari potest? Aut si Deus huma-
 na specie delaberetur in terras, quis ab hominibus ma-
 ior honos ei haberi posset, quàm qui vero regi, hoc est
 viuo

viuo Dei simulachro, exhiberetur? hoc enim maiorem honorem nec amor largiri, nec metus exprimere, nec adulatio posset comminisci. Hæc tibi regis imago equid videtur? M. Splendida sanè, & adeò magnifica, vt nihil dici aut excogitari magnificentius posse videatur. Sed in his temporum nostrorum corruptis moribus difficile est vt hæc animi magnitudo existat, nisi ad honestā indolem & naturæ bonitatem diligentia educationis accedat. Animus enim ab adolescentia bonis institutis & artibus informatus, vbi & ætate & vsu rerum confirmatus ad veram gloriam virtute nititur, frustra voluptatum tentatur illecebris, & rerum aduersarum labefactatur impressionibus. Ita enim

Doctrina vim promouet insitam,

Rectique cultus pectora roborant;

vt in ipsis voluptatum auocamentis virtutis exercendæ occasionem inueniat, & quæ infirmiores terrere solent difficultates, in ijs materiam laudis sibi oblatam virtus existimet. Itaque cum ad omnes vitæ partes tantum sit in liberali educatione momentū, quāta cura & sollicitudine prospiciendum est, vt tenelli regum animi rectè à primis initijs vsque imbuantur. Nam cum multa bonorum regum in suos ciues sunt beneficia, multæ contra calamitates à malis principibus proficiscuntur, tum nihil in omnem partem maiorem mihi vim habere videtur, quàm & regum ipsorum, & aliorum qui summū imperium vna administrant studia & mores. Quod enim à singulis bene vel secus fit, plerunque multitudinem latet: aut propter hominum obscuritatem exemplum ad paucos pertinet. At eorum qui reipub. gubernacula tractant, dicta factaque omnia velut in votiva tabella, vt inquit Horatius, cōscripta latere non possunt; sed omnibus ad imitationem sunt proposita. Neque enim studio placendi modò, sed vtilitatis blandissimis inuita-

inuitamentis animos omnium ad se conuertunt. Ac perinde vt regum ingenia impelluntur, disciplinam publicam secum circumagunt. Sed illud metuo ne reges nostri se exorari patiantur, vt hæc præstent, quæ modò abs te posita sunt. Adeò enim voluptatum illecebris fracti sunt, & falsa specie honoris decepti, vt idem prope modum eos facere existimem, quod Troianis qui cum Paride nauigarunt, quidam poëtarum euenisse narrant. Vera enim Helena in Ægypto apud Prothea hominem sanctum ac planè diuinum relictà, de simulachro eius per annos decem ita pertinaciter contendebant, vt idem finis belli perniciosissimi, & regni illorum temporum opulentissimi fuerit. Tyranni enim impotentes falsam istam regni speciem amplexi, cum per fas nefasque eam semel adepti fuerint, nec sine scelere eam tenere, nec sine pernicië amittere possunt. Quòd si quis eos adinoneat, veram Helenam de qua se dimicare putant, alicubi absconditam cælari, pro infano eum haberent. B. Gaudeo equidem te, si non illam verè Iouis filiam videris, saltem ex hoc qualicumque simulachro eius pulchritudinem aliqua ex parte intelligere. Quod si isti falsæ illius Helenæ magno cum suo malo amatores veræ huius perfectam imaginem à Protogene aliquo vel Apelle depictam suis coloribus viderent; non dubito quin eam & admirarentur & deperirent: ac nisi continuo illam alteram res suas habere iuberet, in illas grauissimas inciderent poenas, quas in Satyris Persius imprecatur tyrannis.

Summe parens diuûm, sauos punire Tyrannos

Haud alia ratione Velis, cum dira libido

Mouerit ingenium feruenti tincta Veneno,

Virtutem vt videant, intabescantque relictâ.

Atque adeò, quando in tyrannorum mentionem incidimus, visne vt hinc rectà ad eos progrediamur?

M. Nisi

M. Nisi quid præuertendum putas. B. Minimè autem, arbitror, aberrabimus si eisdem vestigijs quibus in rege quærendo institimus, ad tyrannū reperiendum ire pergamus. M. Ita censeo. Nam eo pacto quod sit inter eos discrimen facillimè intelligemus, si ex aduerso cōpositi inspectentur. B. Ac primū, ut à tyranni nomine incipiamus; id cuius linguæ sit, incertum arbitror. Itaque superuacuum nobis puto Græcum aut Latinum *τύραννος* in eo quærere. Quid verò veteres appellarunt tyrannidē, non opinor obscurum cuiquam qui paulo diligentius in studijs humanioribus sit versatus. Tyranni enim & Græcis & Latinis vocabantur, penes quos erat libera omnium rerum potestas, nullis legum vinculis astricta, aut iudicum cognitionibus obnoxia. Itaque in vtraque, ut scis, lingua non modò heroes & hominum præstantissimi, sed & deorum maximi, atque adeò Iupiter ipse, tyrannus vocatur: idque ab eis qui de dijs honorificè & sentiunt & loquuntur. M. Istud quidem non ignoro: eoque magis miror vnde factum sit ut id nomen tot iam seculis odiosum atque etiam inter grauissima conuicia habeatur. B. Id certe in hoc vocabulo euenisse videtur, quod in plerisque alijs contigit. Verborum enim per se naturam si consideres, noxia caret. Et quamuis alia leuius, alia asperius ad audientium aures accidunt, tamen nihil omnino ex sese habent cur animos ad iram, odium, aut hilaritatem excitent, aut alioqui voluptatem aut molestiam creent. Si quid autem tale nobis accadat, id non à verbo, sed à cōsuetudine hominum & imagine ab audientibus concepta euenire solet. Igitur quod verbum apud alios honestum est, apud alios sine honoris præfatione audiri non potest. M. Memini quiddam simile in Neronibus & Iudis factum. Quorum alterum apud Romanos, alterum apud Iudeos nomen in summis viris amplissimum

amplissimum atque honoratissimum existimabatur. Postea verò nulla ipsorum nominum, sed duorum hominum culpa factum est, ut ne sceleratissimi quidem hæc nomina suis liberis dari velint: adeò inter infamia delituerunt. B. Idè quoque in tyrāno euenisse perspicuum est. Primos enim magistratus, qui ita appellabatur, viros bonos fuisse credibile est, vel hinc, quòd nomen id aliquando tam fuerit honorificum, ut ad deos etiam transferretur. Posteriores suis sceleribus ita reddiderunt infame, ut omnes tanquam contagiosum & pestilens id fugerent; leuiusque putarent conuicium, carnificem quam tyrannum appellari. M. Idem fortasse hic euenit, quod regibus Romæ post Tarquinius exactos: quod in dictatoris nomine post M. Antonium, & P. Dolabellam Coss. B. Rem tenes. Contrà verò humilia & plebeia nomina, virtute hominum quibus ea còtigerunt, facta sunt illustria. Ut apud Romanos Camillus, Metellus, Scrofa: apud Germanos, Henricus, Gensericus, Carolus. Id adeò magis intelliges, si animaduertas nomine tyranni sublato rem tamen atque hoc imperij genus apud multas nationes illustres in honore pristino permansisse: ut apud Græcos Æsymnetas, apud Romanos Dictatores. Vtrique enim tyranni legitimi erant: sed tyranni quidem, qui legibus potentiores erant; Legitimi autem, qui populi consensu electi.

M. Quid ego audio? legitimos etiam esse tyrannos? Ego longè aliud certe à te expectabam. Nunc verò confundere videris omnium regum & tyrannorum discrimina. B. Reges profectò & tyranni apud veteres idem planè fuisse videntur, sed diuersis opinor temporibus. Tyrannorum enim nomen, opinor, antiquius fuit. Deinde vbi eius nominis est pertæsum, successerunt in eorum locum reges, nomine blandiore & mitiore imperio. His quoque degenerantibus, legum adhibita est moderatio

moderatio quæ fines imperij infinitis eorum cupiditatibus statueret. Hominibus verò pro ratione temporum, & moribus hominum noua remedia expetentibus, & vetèrum imperiorum eos pertæsum est & noua quæsitæ. Nobis verò de duobus generibus principatuum in præsentia institutus est sermo, de eo in quo legum quàm regum fortiora sunt imperia; de quæ pessimo tyrannidos genere, in quo omnia regno sunt contraria: eaque inter se comparanda suscepimus. M. Ita est: ac vehementer expecto vt isthuc venias. B. Igitur initio inter nos conuenerat, regem societati humanæ tuendæ fuisse creatum. Officium verò eius esse statuimus, vt ex legum præscripto ius suum vnicuique redderet.

M. Memini. B. Primùm igitur qui eum magistratum non populi voluntate accipit, sed vi inuadit, vel fraude intercipit, quo eum nomine appellabimur? M. Tyrannum, opinor. B. Sunt & alia multa discrimina, quæ quia ex Aristotele facile quiuis colliget, ideò breuiter ea percurram. Regium enim imperium secundum naturam est: tyrannicum contra. Rex volentibus, tyrannus inuitis imperat. Regnum, liberi inter liberos est principatus; tyrannis, domini in seruos. Regi ciues excubant ad salutem eius tuendam, tyranno peregrini ad ciues opprimendos, alter enim ciuibus, alter sibi gerit imperium. M. Quid eos qui per vim & citra populi consensum, summum imperium sunt adepti, ita tamē multos annos ciuitatibus suis præfuerunt, vt eorum administrationis populum nõ pænitet? Quantulum enim est quod in Hierone Syracusano potuit: aut in Cosmo Medice Florentino potest ad iusti regis functionem præter legitima suffragia desiderari? B. Istos quidem è tyrannorum numero eximere non possumus. Præclare enim ab historico egregio dictum est, vi quidem regere patriam aut parentes quamquam & possis, & de-

licta

lista corrigas, tamen importunum est. Deinde isti mihi
 perinde facere videntur ac latrones, qui malè parta cō-
 modè diuidendo, ex iniuria, iustitiæ, & è rapina libera-
 litatis laudem quærunt; neque tamen quod petunt asse-
 quuntur. Nam vnus maleficij odio omnem illam ostē-
 tatæ beneficentiæ gratiā amittunt. eoque minus ciuili-
 animi ciuibus fidē faciunt, quòd nō eorū cōmodis, sed
 dominatui suo id præstant, vt videlicet securius suis vo-
 luptatibus fruantur, & posteris odio populi paulum le-
 nito imperium stabiliant. Id autem vbi perfecerint, ad
 mores veros redeunt. Fructus enim qui sit sequuturus, è
 semente facile potest intelligi. Ad suum enim vnus nu-
 tum omnia reuocare, & omnium vim legum in se trās-
 ferre eandem vim habet, ac si omnes leges abroges. Sed
 hoc tyrannorum genus fortasse tolerandum fuerit, si
 absque publica pernicie tolli non possit; velut quosdam
 corporis morbos potius perferimus, quàm vitam in an-
 cipitem dubiæ curationis aleam conijciamus. At qui
 palàm non patriæ sed sibi gerunt imperium, neque pu-
 blicæ vtilitatis, sed suæ voluptatis rationem habent, qui
 stabilimentum suæ autoritatis in ciuium infirmitate
 collocant, quique regnum non procurationem a Deo
 creditam, sed potius prædam sibi oblatam credunt, hi
 non ciuili nobiscum aut aliquo humanitatis vinculo
 iuncti sunt, sed Dei & hominum hostes maximè on. niū
 capitales iudicari debēt. Omnes enim regum actiores
 nō suas opes priuatim sed publicè ciuium incolumita-
 tem spectare debent: quantòque supra cæterorum ho-
 minum fastigium reges sunt euecti, tanto magis imita-
 ri cælestia corpora debent, quæ nullis officijs nostris cō-
 ciliata, vim sui caloris & luminis vitalem & beneficam
 rebus humanis infundunt. Huius munificentiae vel ritu-
 li ipsi, quibus reges honestauimus (si meministi) admo-
 nere poterant. M. Videor meminisse: nempe vt pa-

ternavterentur indulgentia erga ciues liberorum loco sibi commissos: in vtilitate procuranda pastoris diligentia: in salute tuenda duces, virtutum excellentia prætores: quæ ex usu essent iubendo, imperatores sese præstarent. B. Patérne igitur is dici potest qui ciues habet pro seruis? aut pastor, qui gregem non pascit, sed deglubit? aut gubernator, qui iacturam bonorum semper facere studeat? quiq̃ue (quod dicitur) nauem perforet, in qua ipse nauiget? M. Nequaquam. B. Quid, qui non quæ in rem populi sunt imperat, sed sibi studeat vni? qui non de virtute certet cum bonis, sed vitijs flagitiosissimum quemque superare contédat? qui suos in manifestas insidias ducat? M. Profectò nec mihi dux, nec imperator, nec prætor habebitur. B. Si quem ergo conspexeris qui regium nomen vsurpet, nec vllò virtutis genere quemuis è multitudine præcellat, multis etiam sit inferior, qui ciues nō amore patrio prosequatur, sed superba dominatione premat, qui gregem sibi commissum existimet non ad custodiam sed ad quæstum; hunc tu regem verè putabis, etiam si magno satellitum numero stipatus incedat, magnificoq̃ue corporis cultu se ostendet, supplicia repræsentet, præmijs, ludis, pompis, insanis etiam substructionibus, quæq̃ue alia magnifica esse creduntur vulgus cōciliet, eiúsque applausum capet? Hunc tu, inquam, regem existimabis? M. Non, si mihi consentire velim, sed omnis humanæ societatis experrem. B. Quibus tu finibus humanam hanc societatem circumscribis? M. Eisdem illis, quibus tu superiore sermone visus es eam velle concludi: iuris videlicet sepius. Quæ qui transiliunt, latrones, fures, mœchi, eos video puniri publicè: eamq̃ue causam poenæ iustam haberi, quòd societatis humanæ limites sint transgressi. B. Quid, qui septa illa nunquam ingredi voluerit? M. Deo & hominibus habendos inimicos: eosq̃ue
in lupo-

in luporū, alioue noxiorum animalium genere potius
quàm hominum habendos putem. Quæ qui alit, &
sibi perniciem alit, & alijs : qui occidit, non sibi modò
sed publicè vniuersis prodest. Quod si mihi legem ferre
liceret, iuberem (quod Romani in monstris procuran-
dis facere solebant,) id genus hominum in solas terras
deportari, aut in alto procul à conspectu terræ demergi,
ne contagio etiam mortuorū hominibus officeret : in-
terfectoris autem præmia decerni non ab vniuerso
tantum populo, sed à singulis : quemadmodum vulgo
fieri solet ijs qui lupos aut vrsos occiderunt, aut ca-
tulos eorumprehenderunt. Neque enim si quod
huiuscemodi monstrum nasceretur, etiam si vocem hu-
manam funderet, faciémque hominis, cæterarúmque
partiū similitudines haberet, mihi cum eo societatem
esse crederem. Aut si quis hominem exuens in talem
immanitatem degeneraret, nolletque cum cæteris ho-
minibus nisi in eorum perniciem conuenire, hominem
appellandum censeo, nihilo certè magis quàm Satyros,
simias, aut vrsos : quamlibet vultu, gestu & iermone
hominem mentiretur. B. Iam, ni fallor, intelligis qua-
lem regem, qualem item tyrannum sapientissimi vete-
rum esse statuerūt. Visne igitur quod in rege informādo
fecimus, tyranni quoque tibi quaecunq; specimē propo-
namus? M. Imò, nisi molestum est tibi, vehementer id
cupio. B. Non, oblitus es, opinor, quæ apud poëtas de
furijs, apud nostros de cacodæmonū natura dicuntur:
esse videlicet spiritus humani generis hostes, qui cū
ipsi in perpetuis cruciatibus versentur, hominum tamē
tormentis gaudeant. Hæc profectò vera est tyrannidis
imago. Sed quia cogitatione modò & sine ministerio
sensus hæc imago cerni potest, aliam tibi proponā, quæ
nō modò animū sed sensus etiā feriat, & velut in ocu-
los incurrat. Finge te nauem in mari procellis vexatam

videre, littora omnia circumcirca non modò importuosa sed hostium infestissimorum plena; eius verò nauis dominum mutuo cum vectoribus odio certantem, nec vllam tamē aliam, quā in nautarum fide spem salutis habentem; nec hanc quidem certam, vt qui non ignoret se maximē barbaro generi hominum & ab omni humanitate alieno vitam suam credere: quos pecunia sola conciliatos retineat, quique lucro maiore obiecto aduersus eum ipsum conduci possint. Talis profectò est vita illa, quam velut beatam tyranni amplectuntur. Foris hostes, domi ciues metuunt. nec ciues modò, sed domesticos, propinquos, fratres, coniuges, liberos, parentes. Itaque eum vicinis externum, cum ciuibus ciuile, cum suis domesticum bellum semper aut gerunt, aut metuunt, nec vsquam auxilia sperant, præter mercede conducta: neque bonos conducere audent, neque malis fidere possunt. Quid istis tandem in vita iucundū esse potest?

Dionysius filias virgines adultas cū nouaculam admittere ad guttur timeret, à barbæ radendæ ministerio remouit. à Timoleonte frater, ab vxore Alexander Pheræus: à patre Sp. Cassius est interemptus. Qui hæc antè oculos exempla proposita semper habet, quam tu eum carnificinam in pectore circumferre credis? Cū cogitet sese vniuerso mortalium generi tanquam signū in quod iaculentur propositum: neque solū vigilans his conscientiæ tormentis crucietur, sed terrificis etiam viuorum & mortuorū simulachris è somno excitetur, & furiarum facibus agitetur. Tempus enim, quod omnibus animantibus ad quietem, hominibus etiam ad curarum laxamentum natura tribuit, illi in horrores & supplicia conuertitur. M. Non inscitè sanè ista à te sunt explicata, ac nescio an etiam verè. Sed tamen, nisi fallor, ad nostrum institutum nō adeò multum faciunt.

Nam

Nam quibus in manu est eligere quos velint reges, penes eosdem est, electos quibus velint constringere legibus. Nobis verò scis reges non eligi, sed nasci: quibus ego semper hæreditarium non minus quàm ipsum regnum existimaui, vt voluntas eorum pro legibus esset. Neque temerè in hanc opinionem sum inductus, sed magnis autoribus, cum quibus errare (si modò in errore sum) non me pudeat. Nam, vt alios omittam, iurecòsulti affirmant, lege regiaque de imperio eorum est lata, omnem populi potestatem ita in eos transmissam, vt eorum placita pro legibus haberi debeant. Ex hac nimirum lege natæ sunt illæ imperatoris cuiusdam minæ, se iureconsultis omnibus omnem suam, qua tantopere gloriantur, scientiam vno edicto ablaturum. B. Bene abs te factum est, quòd cùm rei maximæ pessimum citares auctorem, nomen eius supprimendum duxeris. Is enim fuit C. Caligula, qui etiam toti po. Rom. vnā ceruicem optabat. In illo autem imperatore nihil hominis, ne dicam regis, præter formam fuit. Itaque quanta illi debeatur autoritas non ignoras. Quod autem ad legem regiam attinet, qualis illa fuerit, quando, à quo, quibus verbis lata, nec ipsi iurisperiti expediunt. Regibus enim Romanis nunquam ea potestas fuit: quippe à quibus prouocatio ad populum erat. Rogationem verò, qua L. Flaccus libertate Po. Rom. oppressa, per aliarum legum silentium stabiliuit L. Syllæ tyrannidem, nemo vnquam pro lege habuit. eius autem Rogationis ea vis erat, vt quæcunque L. Sylla fecisset, ea rata essent. Quod ius nullus vnquā populus liber tam excors fuit vt volens in se permitteret. Aut si quis fuit, dignus profectò fuit qui perpetuò seruiret tyrannis, stultitiæque suæ poenas lueret. Sed si qua talis fuit lex, exemplū nobis ad cautionem non ad imitationem propositum existimemus. M. Rectè profectò mones. Sed ista admo-

nitio tua ad eos pertinet, quibus in manu est, quales sibi reges creent. Ad nos verò nihil omnino pertinet, qui non suffragijs optimos eligimus, sed fortè oblatos accipimus. Illud etiam iureconsulti nos propriè videtur respicere, qui maioribus regum nostrorum id ius in nos posterofque nostros dedimus, vt ipsi posterique eorum imperium in nos perpetuò tenerent. Illos vtique (maiores dico nostros) vellem admonuisses, quibus integrum erat, quos vellent sibi reges adsciscere. Nunc verò seruum istud tuum consilium eò valet, non vt quæ in postestate nostra non sunt ea corrigamus: sed vt maiorum stultitiam deploremus, & nostræ conditionis miseriam agnoscamus. Quid enim reliqui esse potest in seruitutem deditis, nisi vt alienæ stultitiæ poenas luamus? &, vt leuiiores fiant, eas patientia leniamus: nec importunè tumultuando iras eorum prouocemus, quorum nec imperium reiicere, nec potestatem imminuere, nec vim & impotentiam effugere possumus? Lex autem illa regia cui tu tantopere es inimicus, non est in tyrannorum gratiam, vt tu videri vis, conficta: quippe quæ à Iustiniano principe iustissimo sit comprobata: apud quem adulatio tam aperta locum non fuisset habitura: nam in principe stolido valet illud:

Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret.

Quem, nisi mendosum & mendacem?

B. Fuit quidem Iustinianus, vt prædicant historiæ, vir magnus: etli quidam in Belissarium fuisse crudeliter ingratum narrent. Sed fuerit ille qualem tu eum fuisse existimas, meminisse tamen potes ab illius ætatis ferè æqualibus traditum Tribonianum præcipuum inter illarum legum latores hominem fuisse longè nequissimum: & qui facile potuisset adduci vt principi quoque pessimo gratificaretur. Sed nec boni principes ab hoc adulationis genere abhorrent. Nam,

-- *et qui nolunt occidere quenquam, Posse Volunt. &c.*

-- *Et nihil est quod credere de se*

Non audet, cum laudatur dñs aqua potestas.

Sed redeamus ad nostros principes, ad quos tu ais hereditate non suffragijs regnum peruenire. de nostris autē solis loquor. Nam si ad externos digrediar, vereor ne longior quā institueramus fiat oratio. M. Ita facias cēseo. Res enim externæ non magnopere ad præsentem disputationem pertinent. B. Igitur, ut à primis ordiar initijs, illud satis conuenit, principes nobis ob virtutis opinionem delectos qui cæteris imperarent.

M. Ita tradunt rerum nostrarum scriptores. B. Nec minus illud constat, multos qui crudeliter & flagitiose eum magistratum gesserunt, à ciuibus in ius vocatos: quosdam perpetuis carceribus damnatos: alios partim exilio, partim morte multatos: quorū cum vel filij vel propinqui in eorum locum assumerentur, nulla vnquā quæstio aduersus interfectores decreta fuit. At qui bonos violassent reges, nusquam gentium in eos seuerius vindicatum est. Et quia longum esset singulos percensere, è postremis quorum recentior est memoria, paucos proferam. Iacobi primi cēdem cum puerum sex annorū hæredem reliquisset, adeò grauitè nobilitas puniuit, ut homines clarissimis familijs natos, diuitijs & clientelis primarios nouo & exquisito genere supplicij extinxerit: Contrà Iacobi tertij hominis flagitiosi & crudelis mortem quis doluit, ne dicā ultus est? In filij verò eius Iacobi quarti mortē suspitio sceleris morte punita est? Neque pij erga bonos reges tantū maiores nostri fuerunt, sed in malos etiam lenes & misericordes. Nā Culenum ad causam dicēdam venientē cum ex inimicis quidam in itinere occidisset, grauissimas ex ordinū sententia pœnas dedit: & Euenum perpetuis vinculis dānatum cum itidem inimicus in carcere occidisset, iti-

dem poenas dedit. Et cuius vitam nefariam omnes oderant, mortem per vim illatam ceu parricidium sunt persecuti. M. Ego non tam quid interdum factum sit, quæro in præsentia, quàm quo iure apud nos regnetur.

B. Igitur, ut eò redeamus, quemadmodum in primis regibus usque ad Kennethum tertium, qui primus regnū in sua familia stabilivit, perspicuum est, quæ fuerit potestas populi in regibus creandis & in ordinem redigendis: ita necesse est ut is aut populo invito id fecerit, aut à persuaso impetrauerit. M. Negari non potest.

B. Porro si vi coegit populum sibi parere, populus quoque ubi primū suis viribus coeperit cōfidere, violentum illud imperium poterit excutere: cū à regibus & populis recepta iura pronuncient, & natura clamet, quicquid per vim fiat, simili vi solui posse. M. Quid si populus vel fraude circumuentus, vel metu coactus, in seruitutem sese dederit? quid causæ prætendi potest quin in quod semel conuentum est, in eo perpetuò maneat? B. Si tu mecum ex conuento agis, quid causæ est quin ego ex aduerso eas causas ponam cur pacta & cōuenta solui possint? In primis autem quæ vi metusque causa fiunt, apud omnes ciuitates de ijs certum ius est, è naturæ fontibus hauustum. Per fraudem etiam circumuentis iura dāt restitutionem in integrum, idque maxime in pupillis, eisque personis seruandum putant quas optimo iure esse volunt. Quis igitur cœtus iustius restitui, quàm populus vniuersus postulet? Cui cū sit iniuria, ea non in vnam aliquam ciuitatis partem, sed in omnia ciuile corporis membra latè permanat.

M. Scio in priuatorum causis hoc ius vsurpari; nec in illos esse iniquum. Sed non est quòd de hac re magnopere contendamus; cū illud sit lōgè credibilius (quod ab historicis etiam traditur) id ius populi voluntate regibus datum. B. Credibile est etiam non sine magna causa

causa rem tantam fuisse impetratam. M. Facile assentior. B. Quam igitur causam potissimum fuisse arbitraris? M. Quam aliam, nisi quæ narratur? Tædium ambitionis, tumultus, cædes, bella intestina sæpe cum internecione alterius partis, semper cum utriusq; maximo damno. nam qui regnum obtinebant, quò id pacatius liberis relinquerent, fratres & ferè proximum quemque extinguere conabantur: quemadmodum apud Turcas fieri audimus, & apud Phylarchos in nostris insulis & Hibernia fieri videmus. B. Vtris igitur istam contentionem putas magis fuisse perniciosam, populone an principibus? M. Regibus certè: cum populi maior pars secura sui, principum soleat spectare certamina, & semper victoribus in prædam cedit.

B. Principes igitur (ut videtur) sua potius causaquam ex utilitate populi in sua familia stabilem regni sedem constituere voluerunt. M. Credibile est. B. Ut autem rem ad perpetuum honorem, opes & incolumitatem suæ familiæ tantopere pertinentem impetrarent, verisimile est eos aliquid inuicem de suo iure remisisse; & ut facilius populi voluntatem & studium tenerent & consensum impetrarent, aliquid ex aduerso laxamenti dedisse. M. Credo. B. Illud certè mihi fateberis incredibile, ut pro tanto beneficio regibus impenso, peggiore se iure esse paterentur quam antea fuerant.

M. Incredible prorsus. B. Neque reges, si id noxium & liberis suis & populo inutile scissent futurum, tanta ambitione id petissent. M. Nequaquam. B. Finge ergo aliquem è media concione liberi populi liberè regem interrogare, quid si cui regum filius sit stolidus? quid si insanus? eòne nobis constitues rectores, qui se ipsos regere non possunt? M. Nihil opinor opus fuisse ut hac exceptione vterentur: cum huic generi legibus sit prospectum. B. Probè sanè. Illud ergo videamus, si

liberam legum potestatem reges à populo impetrassēt, num ea inutilis fuisset, eis præsertim qui familiæ suæ in posterum prospectum volebant. M. Quamobrem verò inutilem futuram censebimus? B. Quòd nihil æquè ad diuturnitatem dominationis faciat, ac temperamētum illud imperij, cū & regibus est honorificum, & populo moderatum & salutare. Habet humanus animus sublime quiddam & generosum natura insitum, ut nemini parere velit, nisi vtiliter imperanti: neque quicquam est valentius ad continendam humanam societatem quàm beneficiorum vicissitudo. ideòque sapienter visus est Theopompus respondisse exprobranti vxori, quòd adiectis Ephoris vim imminuisset imperij, ac minus quàm acceperat, filijs reliquisset regnum: tanto, inquit, firminus. M. Quod de diuturnitate narras video esse verissimum. Nam Scotorum & Cimbrorum regna longè omnium quæ in Europa sunt antiquissima reor: neque alia re id mihi consequuti videntur, quàm summi imperij moderatione: cū interim Francorum, Anglorum, Hispanorum regna toties ex alijs ad alias familias transierint. Sed nescio an reges illi nostri tam sapientes fuerint quàm Theopompus. B. Ut illi tam prouidi non fuerint, populū ne putas tam stultum fuisse, ut occasione tam oportunā oblatam negligeret? aut timore adeò perculsum aut seductū blanditijs, ut se sponte in seruitutem daret? M. Non fuit fortasse. Sed fuerit, (quod fieri potuit) adeò cæcus, ut quod in rem suam esset, nō viderit: aut cū videret, tam commodi sui negligens ut cōtempserit, nonne meritò suæ stultitiæ poenas luet? B. Non est verisimile aliquid istorum factū esse: cū vsque ad nostram ætatem cōtrā obseruatum fuisse videamus. Nam præterquam quòd mali reges quoties tyrannidem in ciues moliti sunt, semper coerciti fuerunt, etiam in antiquis familijs vetusti moris quædam

dam vestigia adhuc remanent. Scoti enim prisca ad nostram usque ætatem suos eligunt Phylarchos, & electis consilium seniorum adhibent: cui consilio qui non parent, honore priuantur. Quod igitur in partibus adhuc summa diligentia seruatur, in omnium salute negligenter? & qui in beneficij loco habiturus erat regnū legitimum, ei se sponte in seruitutem traderent? & libertatem virtute partam armis defensam, tot seculis non interpellatam, eam sine vi, sine bello, nec expectati condonarent? Istam enim potestatem regibus nostris nunquam fuisse, præter supplicia malè administrati regni toties expetita, Ioannis Balioli calamitas ostendit. Qui ferè 260. abhinc anno à nobilitate reiectus est, quòd se regnumque suum Eduardi Angli imperio subiecisset; inque locum eius Robertus Primus est successus. Ostendit id etiam perpetuus ille mos à primis usque temporibus continuatus. M. Quem tu morem dicis? B. Reges nostri cum publicè inaugurantur, populo vniuerso sanctè promittunt, se leges & maiorum ritus veteraque instituta seruaturos: eoque iure quod à maioribus acceperunt, vsuros. Ostendit totus ille ceremoniarum ordo, primi que regum aduentus in singula oppida, è quibus omnibus facile intelligi potest, qualem à maioribus acceperint potestatem: non aliam videlicet, quàm qui suffragijs electi in leges iurant. Hanc regnandi conditionem Dauidi & posteris eius Deus proposuit: tamdiu eos regnaturos promittit, quamdiu illi legibus ab eo datis parerent. Hæc quidem faciunt, vt verisimile sit non immensam, sed intra certos terminos constrictam & finitam potestatem reges nostros à maioribus accepisse. Accessit præterea longi temporis confirmatio & perpetui iuris à populo usurpatio, nullo vnquam decreto publico repressa.

M. Sed vereor vt à regibus facile possit impetrari, vt
ista

ista verisimilitudine abducti in has leges utcūque iuratas aut à populis vsurpatas concedant. B. Ego quoque credo nō minus esse difficile vt populo persuadeamus, vt, iure à maioribus accepto, tot seculorum vsu probato, vno perpetuò tenore vsurpato, decedat. Neque puto necesse coniecturis persequi quid sit factururus, cū videam quid fecerit. Quod si vtriusque obstinata pertinacia res ad arma veniat, victor quidem quod volet ius victo dabit: sed tam diu dabit, donec qui in certamine erit inferior, arma recollectis viribus resumet: quibus in contentionibus cum populi pernicie semper, sed cum exitio regum fere decertari solet. Ex hoc enim fonte omnes omnium regnorum interitus promanant.

M. Ita fieri necesse est. B. Hæc ego altius fortasse quàm opus erat repetiui: vt perspicuè intelligeres vetus regnandi apud nos ius quale fuerit. Nam si summo iure tecum egissem, multo breuiore compendio quò volebam, peruenire potuissem. M. Quanquam mihi iam propemodum satisfeceris, tamen & istud quale sit libenter ex te audiam. B. Hoc igitur primū mihi velim respōdeas, probēsne definitionē legis à iurecōsultis positam; qui legem esse aiunt quod populus sciuit, ab eo rogatus cui rogandi ius est? M. Probo equidem.

B. Consensimus autem legum vitijs deprehensis, ab eisdem earum latoribus eas vel corrigi vel abrogari posse. M. Consensimus. B. Illud autem, opinor, vides, qui nascuntur nobis reges, eos & legibus & populi suffragio creari, non minus quàm quos ab initio diximus electos: & aduersus non modò vim & fraudem sed negligentiam quoque in legibus accipiendis non defutura populo legum latori remedia. M. Video planè. B. Id modò interesse, quòd lex de nostris regibus ante aliquot secula sit lata: regnum verò cū initur, nō ferri noua, sed vetus lex approbari solet. Apud eos verò qui

qui singulis Regibus eligendis habent comitia, simul lex ferri, rex fieri & probari, regnū iniri solet. M. Sic est.

B. Nunc ab initio si videtur, quid inter nos conuenierit, breuiter colligamus; vt si quid temere sit probatum, sit & pænitentiz locus. M. Placet. B. Primum omnium visum est nobis regem populi causa creari; neque bono rege quidquam præstantius diuinitus nobis dari, neque malo pestilentius. M. Rectè. B. Malum etiam regem diximus vocari tyrannum. M. Diximus.

B. Et quia non est tanta bonorum copia; vt semper probi suppetant quos eligamus; nec tanta nascendi felicitas, vt fors illa semper bonos offerat: si non quales optaremus, at quales vel consensus approbauit, vel casus obtulit, pro regibus habemus. Ea autem quæ est vel in eligendis nouis, vel in oblati fortè nascendi approbâdis alea, in causa fuit vt leges cuperemus quæ regibus imperij modum facerent. Eæ autem leges nihil aliud esse debent, nisi expressa (quatenus assequi possumus) boni principis imago. M. Id quoque sumus confessi.

B. Iam restat, opinor, vt de pœna tyrannorum differamus. M. Id vnum mihi reliquum videtur. B. Igitur si Rex omnia legum vincula perfringat, planeque hostem publicum se gerat, quid hic faciendum censes?

M. Hæreo profectò. Nam etsi rationes à te expositæ videantur conuincere, nullam nobis esse cum eo rege societatem; tamen diuturnæ cōsuetudinis tanta vis est, vt apud me legis vigorem obtineat. Ea adeò pertinaciter in animis hominum hæret, vt si quem aliquando inuexerit errorem, eum tolerare præstet, quàm dum morbum assuetudine leuem curare cōtendimus, totius corporis statum labefactare. Ea enim quorundam morborum est natura, vt dolorem quem afferunt, præstet perferre quàm ancipitia remedia quærere: in quibus experiundis vt cætera succedant, ita tamen acres dolores in
medicando

medicādo afferunt, vt ipso morbo morbi cura sit perniciofior. Deinde, quod me magis mouet, video istam quam tu vocas tyrannidem diuino confirmatam oraculo: & quod tu velut legum interitum execraris, Deus legem regni vocat. Eius loci me magis mouet autoritas quàm omnia Philosophorum argumenta: inde me nisi explicaueris, non erunt apud me tanti hominum commenta, vt non confestim ad hostes deficiam. B. In communi, vt video, errore versaris, eoquē grauissimo, qui tyrannidem tyrannide confirmare coneris. Quanta enim sit consuetudinis tyrannis in animis hominum vbi altius radices egit, & nimium sæpe hoc seculo sumus experti, & historiæ scriptor vetustus Herodotus, vetusto nos monet exemplo: sed mihi veteribus exemplis non est opus, tete ipse consule. Cogita tecum quot sint res, nec hæ exiguæ, in quibus rationem secutus ab inueterata tot seculis consuetudine descueris: vt iam domesticis experimentis didicisse potueris, nullam magis periculis esse plenam, quàm sit ista quam nos sequi iubent, via publica. Eamte iubeo diligenter circumspicere: quot ruinas, quantas strages in ea videbis? Sed si ipsa (quod dicitur) luce clarius est, non est quòd in re perspicua vel probanda vel illustranda diutius immorer. Quod autem ad eum attinet locum quem ex historia Regum magis significas, quàm explicas, vide quæso ne quæ in tyrannorum vita Dominus execratur, tu regibus ab eo concessa putes. Id ne fiat, primùm te iubeo expendere quid populus à Domino petierit: deinde quas nouæ petitionis causas habuerit: postremò quid populo Dominus responderit. Primùm regem petunt. At qualem? legitimum? at habebant. Erat enim Samuel eis à Domino, penes quem ius præficiendi erat, datus; ius eis legitimè ex legum diuinarum præscripto multos annos dixerat. At filij eius cùm ius eo seniore dicerent,

rent, multa flagitiose faciebant, & aduersus leges iudicabant. Nondum video causam cur status publici mutationem, sed emendationem potius exposcerent: aut certe à Domino expectarét, vt qui nō adeo pridem totam Heli familiam à stirpe euertit, ob causam prope similem. Quid igitur petunt? Regem, qualem vicinæ gentes habebant, qui domi iudex, foris imperator esset.

Erant autem re vera tyranni. Nam vt Asiæ populi magis seruili animo sunt quàm Europæi, ita tyrannorum imperijs facilius parebant: neque vsquam, quod sciam, ab historicis mentio fit legitimi regis in Asia. Præterea tyrannum non Regem hîc describi vel ex eo facile apparet, quòd in Deuteronomio formulam eis antè præscripserat, non modò ab hac diuersam, sed etiam planè aduersam: ex qua formula Samuel, cæterique iudices tot annos ius dixerant: quam cùm reijcerent, Dominus se reiectum ab eis conqueritur. M. At non tyrannum, sed Regem Dominus eum vbique vocat.

B. Vocat quidem Regem: nam Domino peculiare est, quoties alloquitur populum, populari vt sermone. Itaque vocabulo vtitur cum vulgo communi, sed ne quem ambiguus eius vsus deciperet, hîc disertè exponit, quis esset eius vocabuli vsus apud gentes vicinas.

M. Ita vt vera sint, illa tamen Pauli propius nos vrgét, qui pro salute principum nos iubet orare; tantum abest vt detrectare imperium; multo minus detrahere de solo, detractò sue trucidare permittat. At quos principes commendat ille nostris precibus? omnium qui vnquâ fuerunt crudelissimos, Tiberios, Caligulas, Claudios, Nerones. nam ijs ferè æquales sunt Pauli Epistolæ.

B. Quod autoritatis tantum in Paulo esse statuas, vt apud te omnium Philosophorum & iure consultorum scriptis vna eius sententia præponderet, rectè mihi facere videris. Sed vide vt satis eius sentètiâs expendaris.

non

non enim verba solum examinare oportet: sed quibus temporibus, ad quos, & cur scripserit. Primum igitur videamus quid Paulus scripserit. Scribit enim ad Titum cap. 3. Admone, principibus & potestatibus subditos dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse. Vides; opinor, quos hic parendi constituat fines. Idem ad Timotheum cap. 2. scribit, ut oremus pro omnibus, etiam pro regibus & ceteris magistratibus; ut, inquit, tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Vides & hic quem orandi finem statuatur: nempe non salutem regum, sed Ecclesie tranquillitatem. ex quo non erit difficile orationis quoque formam concipere. In Epistola autem ad Romanos Regem etiam definit prope ad Dialecticam subtilitatem. Esse enim ait ministrum cui gladius à Deo sit traditus, ut malos puniat, ac bonos foueat & subleuet. Non enim de tyranno, inquit Chrysostomus, hæc à Paulo scribuntur, sed de vero & legitimo magistratu, qui veri Dei vices in terris gerit: cui qui resistit, certè Dei ordinationi resistit. Sed nec statim si pro malis principibus est orandum, hinc colligere debemus eorum vitia non esse punienda; non magis certè quam latronum pro quibus etiam orare iubemur: nec si bono principi parendum est, ideò malo non erit resistendum. Quod si etiam causam quæ Paulum ad hæc scribenda impulerit respicias, vide ne vehementer hic locus contra te faciat. Scripsit enim hæc ut quorundam temeritatem castigaret, qui negabant imperia magistratuum Christianis esse necessaria. Nam cum potestas magistratuum aduersus malos sit comparata, ut omnes æquo iure viueremus, & exemplum iustitiæ diuinæ inter homines remaneret, nullum eius usum esse contēdebant, inter homines adeò à vitiorum contagio alienos, ut ipsi sibi Lex essent. Non igitur hic Paulus de ijs qui magistratum gerunt agit, sed de ipso magistratu: hoc est de

est de functione & officio eorum qui alijs præsunt: nec de vno, aut altero genere magistratus, sed de omni legitimi magistratus forma: nec ei contentio est cum eis qui malos magistratus coercendos putant, sed cum hominibus omne magistratus imperium detrectantibus: qui libertatem Christianam absurdè interpretantes, affirmabant indignum esse ut qui à Dei filio essent emancipati, à Dei spiritu regerentur, sub ullius hominis potestate essent. Eorum errorem Paulus ut refelleret, ostendit magistratum rem esse non modò bonam, sed etiam sacram; nempe Dei ordinatione: & ad id institutum, ut hominum cœtus & ciuitates ita cōtinerentur, ut & Dei beneficia in se agnoscerent, & alij ab alijs iniuriam abstinerent. Qui in honore cōstituti essent, Deus legum suarū iussit esse custodes. Quòd si leges (ut sunt) bonas esse fateamur, & custodes earum honore dignos, & custodum munus rem bonam & utilem fateri cogemur. At terribilis est magistratus. quibus tādē? bonisne, an malis? bonis terrori nō est, ut qui ab iniuria eos tueatur; sin malis est terrori, nihil ad te qui spiritu Dei regeris. Quid ergo mihi opus ut magistratus sim subiectus, inquires, si Domini sum libertus? In dō ut te Domini libertum probes, pare eius legibus: spiritus enim Domini à quo te regi iactas, idem & legum est lator, & magistratum probator, & parendi magistratibus auctor. Igitur & in hac parte facile inter nos cōueniet, magistratu in optimis etiā ciuitatibus opus esse, eumque omni honoris genere prosequendum. Quòd si quis contrā sentiat, eum insanum, intestabilem, atq; omni supplicio dignū existimamus. Repugnat enim apertè Dei voluntati per scripturas nobis reuelatæ. Quod autem ad Caligulam, Neronem, Domitianū, & reliquos eius generis tyrānos attinet: cur violati iuris diuini & humani poenæ nō debeant exigi? Nihil hīc apud Paulum habes, qui de ipsa

E magistra-

magistratuum potestate, non de malis male potestate eam
 gerentibus differat. Nec si ad Pauli regulam id genus ty-
 rannorum examines, omnino magistratus erunt. Quod
 quis contendat malos etiam principes esse à Deo ordina-
 tos, vide ne captiosa sit hæc oratio. Deus enim ut malo
 nodo malum (quod aiunt) cuneum adhiberet, malum ho-
 minem malis puniendis interim præficit. sed humana
 malitiae Deum auctorem esse, nemo sanus audebit affirmare.
 Quemadmodum animaduertendi in malos eundem esse
 auctorem nemo ignorat. Magistratus quoque bonus ferè
 malum hominem eligit, qui sit carnifex in poenis noxiorum
 repetendis. Hunc quidem carnificem etsi magistratus ad-
 id munus assumit, non protinus ei impunitas omnium
 scelerum tribuitur: nec superiorem esse vult, quam vo-
 legibus interrogari possit. Non commorabor diutius in
 hac similitudine, ne adulescentes aulici parum honorifi-
 cè me de magistratu summo loqui clament. Sed utcumque
 clamabunt, certè illud negare non possunt, carnificis
 functionem partem esse muneris publici, ac fortasse etiam
 regij, vel ipsorum regum testimonio: qui quoties aliquis
 è ministris publicis violatur, se suamque maiestatem atque
 corpus violari querantur. Poena autem sceleratorum vult
 si quid aliud, ad munus regium spectat. Quid præfecti vr-
 bium? quid castrorum? Quid prætores? Quid ipsi cōsules?
 Iñ fine etiam Paulus nos subditos esse iubet? an pro pri-
 uatis habet? At ab omnibus non modò minoribus ma-
 gistratibus, sed ab eis etiam qui sunt regibus æquales,
 ratio male obiti imperij solet exigì. Velim ergo, qui ex
 Pauli verbis tantam regibus potestatem datam somniant,
 aut ostendat ex eodem Paulo solos reges potestatis no-
 mine hic accipiendos, ideoque solos legum poenis exi-
 mēdos: aut si, cum potestates dicimus, intelligantur
 etiam alij magistratus ab eodem auctore Deo in eundem
 usum instituti: illud quoque velim ostendant, ubi omnes
 magistratus

magistratus legibus soluti, & à poenarum metu liberi pronuntientur: aut solis regibus ista immunitas sit concessa, cæteris qui in potestate constituti sunt, negata.

M. At potestatibus sublimioribus omnes vult esse subditos. B. Iubet quidem: sed isto nomine potestatis necesse est ut & cæteros magistratus comprehendat; nisi forte Paulum credamus existimare in ciuitatibus quæ regio careant imperio, nullam potestatem sed planè *ἀναρχίαν* esse. M. Istud ego neque credo, nec est verisimile: eoque magis in hac sum sententia, quod omnium huius loci interpretum doctiorum consensus tecum facit, qui istam Pauli disputationem aduersus eos institutam putant, qui omnes prorsus leges & magistratus nihil ad se pertinere contendebant. B. Quid autem illud, quod nuper dixi? credis ne tyrannos illos omnium frivolis ad Pauli formulam pertinere? M. Imò quid tu affers, cur id non credam? præsertim cum Hieremias tam sollicitè moneat Iudæos, idq; diuinitus, ut regi Assyriorum pareant, nec vlla ratione imperium eius rejiciant. Atq; inde colligunt pari ratione cæteris quoq; tyrannis quantumvis immanibus esse parendum. B. Ut prius ad id, quod posterius à te positum est respondeam, illud oportet animaduertas, Prophetam non iubere ut omnibus tyrannis pareant Iudæi, sed vni Assyriorum Regi. Quod si tu ex eo quod vni singulariter iussum est, legis formulam colligere velis, primum non ignoras (docuit id te enim *διαλεκτικά*) quam absurdè sis facturus: deinde periculum tibi erit, ne paribus te armis oppugnatores tyrannidis aggrediantur. Nam aut oportet ostendas, quid sit in hac re singulare, cur eam omnibus ubiq; imitandam proponas: aut si id non potes, confitendum erit, ex alijs singularibus Dei mandatis, quicquid de vno aliquo sit iussum, ad omnes ex æquo pertinere. Hoc si semel (quod tibi necesse erit) admiseris, statim tibi obijcietur, Dei

quoque iussu Achab occisum : præmium quoque diuinitus interfectori & promissum & præstitum. Itaque ubi tu eò refugies , omnibus tyrannis ideò parendum, quia Deus per Prophetam iusserit populum suum vni tyranno parere: statim tibi occinetur, omnes tyrannos etiam à suis occidi debere : quia Achab iussu diuino à copiarum suarum præfecto sit interfectus. Igitur te admoneo, vt firmitus aliquod propugnaculum tyrannis è scriptura pares : aut ea in præsentia relictà ad Philosophorum scholam reuertaris. M. De isto quidem cogitabo. Sed interim vnde sumus digressi, eò redeamus. Quid tandem è scripturis profers , cur liceat tyrannos impunè occidere? B. Primùm id afferro, quòd cùm disertè præceptum sit de scelere & sceleratis è medio tollendis sine vlla exceptione gradus aut ordinis, nusquam tamen in sacris literis tyrannis quàm priuatis magis est cautum. Deinde quòd definitio potestatis à Paulo tradita, ad tyrannos nihil omnino pertineat . quippe qui imperij vim accommodent non ad populi vtilitatem, sed ad suas libidines explendas. Præterea animaduertendum diligenter , quantum Paulus tribuerit Episcopis; quorum functionem miris & veris laudibus afficit, vt qui quodam modo Regibus compositi ex aduerso respondent, quatenus materiz vtrique substratz natura patitur. Sunt enim alteri internorum, alteri externorum morborum medici : neque tamè alteros ab alterorum imperio solutos & liberos esse voluit. Sed quemadmodum Episcopi in ciuili communione vitæ exercenda sunt regibus subditi, ita & reges Episcoporum spiritualibus admonitionibus parere debent. Horum autem, Episcoporum dico, cùm tanta sit amplitudo & dignitas, eos neque lex vlla diuina aut humana scelerum poenis eximit. Et, vt cæteros omittamus, Papa ipse, qui quasi Episcoporum Episcopus habetur, qui ita super regum omnium

omnium fastigium assurgit vt deus quispiam inter homines haberi velit, nec à suis quidem Canonistis, genere hominum ei addictissimo, legum pœnis eximitur. Nam cùm absurdum existimarent deum (non enim dubitant hoc nomine eum appellare) hominũ animaduersioni esse obnoxium, & iniustum putarent maxima scelera & fœdissima flagitia cuiquam impunita fore, rationẽ excogitarunt, qua & scelera plecterentur, & Papa tamẽ sacrosanctus & inuiolatus haberetur. Aliud enim Papæ, aliud eius hominis qui Papa esset, ius existimabāt: & cùm Papam, quem errare posse negant, legum cognitioni eximant, eum tamen hominem qui est Papa, vitijs & vitiorum pœnis obnoxium esse fatentur, neque magis differendi subtilitate, quàm animaduertendi seueritate suam sententiã declararũt. Longũ esset explicare, qui pontifices, siue (vt eorũ more loquar) qui homines qui pontificũ personam gesserint, non modò viui magistratum eierare sint coacti, sed mortui etiã sepulchris eruti, & in Tiberim proiecti sint. Sed, vt vetera omittam, Pauli quarti memoria recens in animis adhuc hæret, in hunc odium publicũ sua Roma noui generis decreto nuper testata est. Iram enim cui ille erat ereptus, in propinquos, in statuas, in pictas eius imagines exercuit. Nec debet hæc interpretatio subtilior tibi videri, qua potestati ab eo qui præest separamus, quã & Philosophia agnoscit, & veteres interpretes probat, nec vulgus illud ineruditũ & à disputandi subtilitate alienũ ignorat. Neque enim opifices sellularij, in suæ artis probrũ factum accipiunt, si quis vel faber vel pictor ob latrocinium pœnas luit: sed gaudent potius collegiũ suum facinorosis hominibus esse purgatũ. Quod si quis cõtrã sentiat, verendum reor ne potius hominum pœna, quibus conscientia scelerum est coniunctus, quàm collegij infamia dolere videatur. Neq; reges, opinor, si seorsum

à facinorosis & adulatoribus consilia caperent, suamq; magnitudinem non potius virtutum officijs quam impunitate scelerum metirentur, nec ægrè ferrent tyrannorū supplicia: aut ex eorum qualicunque interitu maiestatem regiam imminui existimarent. Quin repurgatā potius à turpissimæ labe fœditatis eam gauderent: præsertim cū latronibus vehementissimè, idque optimo iure, soleant irasci, si qui regium nomen suis maleficijs prætendunt. M. Nec iniuria certè. Sed his iam omisis velim ad cætera capita quæ à te proposita sunt pergas.

B. Quæ tādē capita dicis? M. Nempe quibus temporibus, & ad quos Paulus ista scripserit, aueo enim scire quid ista cognitio ad præsens argumentum faciat.

B. Mos hīc quoque tibi geretur. Ac primū vt de tempore agam, scripsit hæc Paulus in ipsa nascentis Ecclesiæ infantia, quibus temporibus non solū crimine vacare, sed iniustas etiam criminandi causas quærentibus locum maledicendi neminem dare oportebat. Deinde ad homines scripsit è diuersis gētibus, atque adeo è toto Romani imperij corpore in vnum cœtum collectos: in ijs autem pauci erant opibus insignes: qui magistratum gererēt, aut gessissent, propè nemo: qui inter ciues censerentur, non adeo multi, & hi ferè inquilini, aut etiam magna ex parte libertinæ conditionis, cæteri ferè opifices & serui. In his non deerant qui libertatē Christianam latiùs protenderent quàm Euangelij simplicitas pateretur. Hæc igitur multitudo è promiscua plebis turba, quæ magno labore tenuem victū quærebat, non tam sollicita esse debebat de reip. statu, de imperij maiestate, de Regum vita & officijs, quàm de tranquillitate publica & otio domestico. neq; iure amplius sibi vendicare poterat, quàm vt sub imperij qualiscunque vmbra lateret. Ea si quam publicæ administrationis partem capeßere tentasset, non modò stulta, sed insana prorsus existimari

existimari debebat : nedum è latebris suis prodiret, & rerù gubernacula tenentibus negotiù facefferet. Compescenda etià erat luxuries immatura, Christianæ libertatis incommoda interpret. Quid igitur Paulus ad eos scribit? nullum procul dubio nouum præceptù, sed illa tantum vulgata, vt ciues magistratibus, serui dominis, viris vxores parerent : neque existimarent iugù Domini quamlibet leue, nos officiorù vinculis liberare : sed animo quàm antea intètiore nos esse debere, vt per omnes officiorù gradus nihil omitteremus quod ad hominum beneuolentiam honestis artibus comparandum facere posset. Ita demum futurù, vt nomé Dei propter nos inter gentes bene audiret : & gloria Euangelij latius propagaretur. Ad hæc præstanda pace publica erat opus, cuius custodes erât principes & magistratus, etsi mali. Visne huius rei manifestam ante oculos tibi ponâ imaginem? Finge ad Christianos qui sub Turcis viuunt, aliquem è nostris doctoribus scribere, ad homines, inquâ, re tenues, animo demissos, & inermes, & paucos, & ad omnem omniù iniuriâ expositos. Quid, rogo, aliud cõsuleret, quàm quod Paulus Ecclesiæ quæ tum Romæ erat, quàm quod Hieremias in Assyria exulantibus cõsulebat? Illud auté certissimù est argumentù quod Paulus eorum hominù ad quos tum scribebat, non autem vniuersorù ciuium rationé habebat, quòd cùm maritorù erga vxores, vxorù erga maritos, parentù in liberos, liberorù erga parentes, seruorum in dominos, dominorù in seruos mutua diligèter persequatur officia ; quod sit magistratus officium etsi scribat, non tamen eos nominatim (quemadmodum in superioribus ab eo factù est) cõpellat. Quam ob causam nulla eum ad reges magistratusque alios dedisse præcepta putabimus; præsertim cùm eorù libido multo magis esset legum vinculis constringenda, quàm priuatorum? quàm aliam causam

arbitremur, quàm quòd nulli tum essent in Ecclesia reges & magistratus ad quos scriberet. Finge Paulum his temporibus viuere, quibus nò modò populus, sed principes etiam Christianum nomē profitentur. Sit eodem tempore princeps aliquis, qui nò modò leges humanas, sed etiam diuinas suæ libidini censeat obnoxias esse debere: qui sua nò modò decreta, sed etiā nurus pro legibus haberi velit: qui, vt inquit ille in Euangelio, neque Deū timeat, neq; reueretur homines, qui Ecclesiarum prouentus scurris & balatronibus, ne quid nequius dicam, diuidat: qui syncerioris religionis cultores irrideat, & pro stolidis & insanis habeat: Quid de his Paulus ad Ecclesiam scriberet? si sibi consentire uolet, eum se pro magistratu habiturū negabit. Christianis omnibus interdicit, ne cōuictu, ne colloquio, ne consuetudine eius utantur. Ciuiiliū legū pœnas ciuibus relinquet. Nec præter officium eos facere existimabit, si cum quo lege diuina nullū est ipsis cōmercium, eum ne suum esse regem arbitrētur. At nò deerit ex aulica seruitute, qui, quando perfugium honestū non suppetet, eò impudentiæ perueniat vt dicat, Deum populis iratum tyrannos immittere: quos uelut ad pœnas expetendas carnifices cōstituat. Quod vt verū fatear, tamē illud æquē verum est, Deum plerūque de plebe infima homines tennes & propè ignotos excitare tyrannicæ superbiæ & impotentiae ultores. Deus enim (vti antè dictum est) malum è medio tolli iubet; neque ordinem aut sexum aut cōditionem, ac ne hominem quidem excipit. Neque enim acceptiores illi sunt reges quàm mendici. Itaque verè asseuerare possumus, Deum omnium ex æquo patrem, cuius prouidentia nihil latet, potētia nihil resistit, nullum scelus impunè relicturum. Porro existet alius qui poscet è literis sacratoribus exemplum regis à ciuibus puniti: quod si proferre non possem, non protinus effectum

Etum erit, ut quod illic factum non legamus, id pro scelerato ac nefario confestim habeatur. Possum apud multas nationes plurimas ac saluberrimas recensere leges, quarum in sacris libris nullum est exemplum. Nam ut omnium nationum consensus approbavit, ut quæ lex iubet iusta, quæ verat iniusta habeantur, ita nulla unquam hominum memoria vetitum est, ut quod legibus non contineretur, id ne omnino fieret. Servitus enim ista nec unquam recepta est, nec rerum natura tam fecunda novorum exemplorum eam recipi patietur, ut quicquid lege aliqua iustum non sit, aut illustri exemplo proditum, pro nefario & scelerato sit habendum. Itaque si quis ex me requirat exemplum è sacrorum voluminum libris, ubi maiorum regum pœna probetur, ego vicissim ab illo petam ubi reprehendatur. Quod si nihil sine exemplo geri placet, quota civiliū institutorum pars nobis restabit? quota item legum? Maxima enim earum pars non ex veteri exemplo est desumpta, sed aduersus novas & sine exemplo fraudes scita. Sed iam plura quam necesse erat, exemplorum postulatoribus respondimus. Quod si ludæorum reges à civibus puniti non sunt, hi non magnopere ad nostrum institutum faciunt. Non enim ab initio à civibus creati, sed à Deo illis dati fuerunt. Itaque optimo iure, qui honoris eis erat auctor, idem & pœnarum fuit exactor. Nos autem id contendimus, populum à quo reges nostri habent quicquid iuris sibi vendicant, regibus esse potentiorum: iusque idem in eos habere multitudinem, quod illi in singulos è multitudine habet. Omnia aliarum gentium quæ sub legitimis regibus degunt iura nobiscum faciunt. Omnes nationes quæ regibus à se electis parent, hoc communiter sentiunt, quicquid iuris alicui populus dederit, idem eum iustis de causis posse repossidere. Hoc civitates omnes semper ius retinuerunt. Itaque Lentulus, quod cum Catilina de

evertenda repub. coniurasset, se prætura coactus est abdicare: & decemviri legum Romanarum conditores cum in summo magistratu essent, in ordinem sunt redacti; & Venetorum duces aliquot, & Chilpericus Rex Francorum, depositis imperij insignibus, in monasterijs privati consenuerunt: & non adeo pridem Christiernus Cimbriorum Rex post vicesimum ferè annum quam exutus est regno, in custodia vitam finiuit. Sed ne dictatura quidè (quod tyrannidis erat genus) non in populi potestate erat. Semperque id ius obseruatum est, vt beneficia publica malè collocata repeti, & libertas (cui iura maxime fauent) libertis ingratis adimi posset. Hæc de exteris nationibus hætenus dicta sint, ne soli videamur ius novum aduersus nostros reges vsurpasse. Quod autem ad nos propriè pertinet, res paucis verbis transigi poterat.

M. Quo pacto? hoc enim libens audire cupio.

B. Possem enumerare duodecim, aut etiam amplius reges, qui ob scelera & flagitia aut in perpetuos carceres sunt damnati, aut exilio vel morte voluntaria iustas scelerum poenas fugerunt. Sed ne quis vetera & obsoleta me referre causetur, si Culeos, Euenos, & Ferchardos cōmemorem, è patrum nostrorum memoria paucos proferam. Iacobum tertium omnes ordines iure cæsum in conuentu publico iudicarunt, ob summam erga suos crudelitatem & flagitiosam turpitudinem: caueruntque in posterum ne cuiquam eorum qui coierunt, consenserunt, pecuniam operamue cōtulerunt, ea res fraudi esset. Quod igitur re gesta rectè atque ordine factum iudicarunt, non est dubiū quin ad exemplum in posterum proponi voluerint: nihilo certè minus, quam L. Quintius, qui Seruiliū Aham laudauit pro tribunali, quòd Sp. Melium tergiuersantem & renuentem in ius venire, in foro trucidauisset: nec ciuili sanguine pollutum, sed tyranni cæde nobilitatum ille cum existimauit,

stimauit, & vniuersa posteriorum series affirmauit. Qui
 ciuis affectantis tyrannidem eadem probauit, quid pu-
 tas eum de tyranno in ciuium bonis latrociniū, in san-
 guine carnificinam exercente facturū fuisse? Quid no-
 stri homines? Nonne qui facinus perpetratum sunt
 publico decreto impunitate prosecuti, de eo si quando
 posterius acciderit, legem statuisset tibi videntur? Nihil
 enim ad summam interest, de eo quod factum est iudi-
 ces, an de futuro statuas. Vtroque enim modo de faci-
 noris genere, & auctoris poena vel præmio iudicatur.

M. Ista fortasse apud nostros homines valebunt: foris
 autem nescio quomodo aliæ gentes hæc accepturæ sint.
 Illis mihi satisfaciendum vides: non vt in iudicio de
 crimine, sed in publica luce de fama, nec mea, (qui à
 suspitione procul absum) sed ciuium meorum. Vereor
 enim ne decreta, quibus te satis protectum putas, ma-
 gis culpaturæ sint exteræ nationes, quàm facinus ipsum
 plenum atrocitatis & inuidiæ. De exemplis verò
 quæ proposuisti, scis, ni fallor, quid pro cuiusque inge-
 nio & iudicio in vtranque partem dici soleat. Velim
 igitur (quoniam cætera non tam ex hominum decre-
 tis quàm è naturæ fontibus mihi visus es expedisse) si
 quid habes quod pro legis istius æquitate dicas, paucis
 exponas. B. Etsi hoc iniquum videri potest, pro lege
 à primis vsque temporibus regni Scotici tot seculorum
 vsu probata, populo necessaria, regibus nec iniqua, nec
 parum honesta, nunc demum παγετονίως accusata
 causam dicere apud exteros, tua tamen causa id ex-
 periar. Ac tanquam cum illis ipsis qui tibi negotium
 faceßere volent, agerem, primū illud rogo, quid est
 quod hîc reprehensione dignum arbitramini? causam-
 ne cur quæsitæ est? an legem ipsam? quæsitæ est enim
 ad coërcendum iniustas regum libidines. Hoc qui
 damnat, eadem opera omnes omnium gentium le-
 ges

ges damnet oportet, eandem enim ob causam omnes expetitæ sunt. An legem ipsam reprehenditis, regesque solui legibus æquum existimatis? id quoque an expediat videamus. Ac populo quidem ut nō expedire probem, non multis opus est verbis. Nam si recte superiore sermone medico regem comparauimus: ut nō expedit populo impunitatem, quem velit occidendi medico permitti, ita nec publice est utile, in omnes promiscuam grassandi licentiam regibus donari. Populo igitur, cuius est in legibus ferendis summa potestas, non est quod succenseamus, si quemadmodum regem bonum sibi, ita regi non optimo legem præesse velit. Quod si regi hæc lex non sit utilis, videamus an agi cum populo debeat, ut aliquid de suo remittat iure, & de ea abroganda non in trinundinum, sed more nostro in quadragesimum diem indicamus comitia. Interim, ut de eadem hic inter nos differamus, dic mihi, qui insanum vinculis liberat, commodumne insipientis tibi respicere vedetur?

M. Minimè. B. Quid, qui febre laboranti ita ut non multum absit ab insania, frigidam assidue petenti det: eumne bene mereri de ægrotante putas? M. At ego de sanis regibus loquor. Et recte valentibus medicina, & sanis regibus opus esse legibus nego. Tu verò reges omnes malos videri vis, omnibus enim leges imponis.

B. Minimè quidem omnes: sed nec vniuersum populum existimo malum, & tamen lex vniuersum vna voce alloquitur. Eam autem vocem mali formidant: boni ad se nihil attinere putant. Ita nec reges boni quod indignentur huic legi habent; & mali si saperent, legislatori gratiam haberent, qui, quod ipsis inutile futurum intelligebat, id ne eis liceret, statuit. Quod profectò facient, si ad sanitatem aliquando redibunt; non secus ac morbo leuati medico gratias agunt, quem, quod ægrotantium cupiditatibus non oblequeretur, oderant. Sin
in sua

in sua perseuerent reges insania, qui maximè eis obsequitur, is maximè iudicandus est inimicus. In hoc genere sunt adulatores : qui dum eorum vitia blandiendo fouent, morbum augent, ac tandem vna ferè cum regibus præcipites ruunt. M. Negare certè non possum, quin tales principes legum vinculis fuerint & sint constringendi. Nullum enim monstrum est violentius & magis pestiferum homine, vbi (vt in poëtarum fabulis est) semel in belluam degenerauerit. B. Hoc tu multo magis dicas, si animaduuerteris quàm multiplex animal sit homo, & quàm è varijs monstris compositum. Quam rem veteres poëtæ & acutè peruiderunt, & eleganter expresserunt; cùm Promethea tradunt in homine fingendo è singulis animantibus aliquam particulam in eum contulisse. Omnium sigillatim referre naturas infinitum esset : certè duo monstra teterrima in homine perspicuè apparent; ira, & libido. At leges quid aliud agunt aut expetunt, quàm vt hæc monstra pareant rationi? vtque rationi dum non obtemperant, eas suarum iussionum vinculis coërceant? Qui soluit igitur vinculis siue regem seu quemuis alium, non vnum ille hominem soluit, sed duo monstra longè crudelissima aduersus rationem immittit, & ad legum claustra perfringenda armat : vt rectè ac verè mihi dixisse videatur Aristoteles, qui legi pareat, eum Deo & legi parere: qui regi, homini & belluæ. M. Etsi hæc satis concinnè dici videantur, dupliciter à nobis erratum arbitror. Primum quòd postrema cum prioribus mihi non satis conuenire videantur. Deinde quòd, vt cætera nobis constent, nihil mihi profectum adhuc videtur ad summam nostræ disputationis. Superius enim consensimus eandè regis & legis vocem esse debere. Hic eum legibus facimus obnoxium. Hoc autem vt concedamus maximè verum esse, quid tandem hac conclusione promo-

promouimus? quis enim tyrannum è rege factum in ius vocabit? ius enim sine viribus vereor vt per se satis sit potens ad regem sui muneris oblitum coërcendum, aut inuitum ad causæ dictionem trahendum. B. Vereor vt satis animaduverteris, quæ de regia potestate sunt superius disputata. Nam si animaduertisses, facile intellexisses ista quæ modò recitasti non esse inter se pugnantia. Id quo facilius accipias, primùm mihi responde: cùm magistratus vel scriba præit verba præconi, nōne eadem est vtriusq; vox? præconis, dico, & scribæ?

M. Eadē prorsus. B. Vter tibi maior videtur? M. Qui verba præit. B. Quid Rex edicti auctor? M. Maior utroque. B. Ad hanc igitur imaginem componamus regem, legem, & populū. Regis & legis eadem est vox. Vter auctoritatem habet ab altero? Rex ne à lege, an lex à rege? M. Rex à lege. B. Vnde id colligis?

M. Quia non Rex legi, sed lex regi coërcendo quæ sita est. Et à lege id ipsum habet, quòd Rex est. nam absque ea tyrannus esset. B. Lex igitur rege potentior est: ac velut reëtrix & moderatrix & cupiditatum & actionum eius. M. Id iam concessum est. B. Quid? populi & legis, nonne eadem vox est? M. Eadem. B. Vter potentior, populus an lex? M. Vniuersus, opinor, populus. B. Cur id opinaris? M. Est enim velut parens, certè auctor, legis; vt qui eam, vbi visum est, cōdere aut abrogare potest. B. Igitur cùm lex sit rege, populus lege potentior, videndū num sit, ad quem regem in ius vocemus. Hoc item excutiamus, quæ alterius causa sunt instituta, nonne sunt minoris illis quorū causa quæ sita sunt? M. Istud velim apertius. B. Hac igitur sequere Frænum non equi causa comparatum est?

M. Equi scilicet. B. Quid ephippia, phaleræ, calcaria? M. Eadem causa. B. Equus autem si nullus esset, nullus harum rerum foret vsus? M. Nullus.

B. Equus

B. Equus igitur omnibus his præstantior est.

M. Quidni? B. Quid equus? in quem vsum expetitur?

M. In plurimos. In primis autem ad victoriam bello parandum. B. Pluris igitur victoriam equis, armis, cæterisque rebus quæ in vsum belli parantur, æstimamus.

M. Pluris profecto. B. In rege creando quid potissimum spectarunt homines? M. Populi, ut opinor, utilitatē.

B. Quod si nullus hominum coetus esset, regibus non foret opus? M. Nihil prorsus. B. Populus igitur rege præstantior.

M. Necessè est. B. Si præstantior est, etiam & maior. Rex igitur cum ad populi iudicium vocatur, minor ad maiorem in ius vocatur. M. At enim

quando sperabimus istam felicitatem, ut populus uniuersus in id quod rectum est consentiat? B. Id quidem

vix est sperandum. Expectare certè necesse non est: alio-

qui neque lex ferri, nec magistratus creari posset: neque enim vlla ferè lex satis æqua est omnibus: nec hominū

ferè quisquā est ea populari gratia, ut neminem habeat aut inimicum aut inuidum & obrectatorem. Id modò

quæritur, ut lex maiori parti sit utilis, & de candidato maior pars bene sentiant. Quod si maior populi pars le-

gem iubere & magistratum creare potest; quid vetat quo minus & ipse de magistratu iudicare, & iudices ei

ferre queat? aut si Tribb. plebis Romani, & Ephori Lacedæmonij ad leniendam vim imperij sunt quæsitī, ini-

quum ne cuiquam videri debet, si liber populus aut si mili aut etiam diuersa ratione in reprimenda tyranni-

dis acerbitate sibi prospexerit? M. Hic ego propemodū videre videor, quid populus possit: quid autē velit,

aut ferat, difficile est iudicare. Maior enim pars ferè vetera & cōsuetā requirit, & nouitate abhørret: quod eo

magis mirandū est, cū in cibis, vestitu, ædificijs totoque supellectilis instrumento tanta sit inconstantia.

B. Noli putare hæc à me dicta esse, quod quicquā noui
in hoc

in hoc genere fieri velim, sed vt ostenderem id vetus fuisse vt Rex apud iudices causam diceret. Quod tu prope modum incredibile, nedum nouum credebas. Nam vt omittam quoties id factum sit apud maiores, vti antè à nobis aliqua ex parte dictum est, & rite ex historia facile colligere potes, audistine vnquam ab eis qui de regno contenderent, itum esse ad arbitros? M. Apud Persas quidem id factum aliquando audiui. B. Et nostri scriptores idem à Grimo & Milcolumbo Secundo factum narrant. Sed ne id genus cognitorum à litigantibus ipsorum consensu assumi solere causeris, ad iudices ordinarios veniamus. M. Hic vereor ne prope modum idem facias, ac si quis in Oceano captandis balenis tendat retia. B. Quamobrem verò? M. Quia omnis prehensio, coercitio, animaduersio potentioris est aduersus inferiores. Regem verò ad quos iudices adesse iubebis? Ad eosne in quos ipsi summa iudicandi est potestas? quos vno illo verbo, Veto, possit cōpescere?

B. Quid si maior aliqua potestas reperiatur, cui id iuris sit in reges, quod regibus est in cæteros? M. Audire istud cupio. B. Hanc, si meministi, in populo diximus esse potestatem. M. In vniuerso quidem populo, aut in maiore eius parte. Illud etiam amplius tibi largior, in ijs in quos populus aut maior pars populi eam potestatem trāsmiserit. B. Benefacis, qui me isto labore leues. M. Sed nō ignoras maiorem multitudinis partem vel metu vel præmijs vel spe largitionis & impunitatis corrumpi, vt sua cōmoda & voluptates, publicæ vtilitati atque etiam incolumitati præterant: qui autem ijs rebus non moueantur, non adeò multi sunt.

Rari quippe boni numero sunt: Vix totidem, quos

Thebarum porta, vel diuisis ostia Nilis.

Omnis autem reliqua colluies sanguine & rapinis iaginata suam libertatem habet venalem, alienæ inuidet.

Vt

Ut etiam eos præteream quibus malorum quoque regum nomen est sacrosanctum. Omitto etiam illos, qui etsi non ignorant quid liceat & æquum sit, tamen honestis periculis quietam inertiam præferunt: & in euentus expectationem animo suspensi sua consilia componunt: aut fortunam partium non causam sequuntur. Hæc quanta sit futura multitudo vides. B. Magna profectò: nec tamen maxima. Nam tyrannorum iniuriæ ad multos, beneficia ad paucos pertinere possunt. Cupiditas enim vulgi inexplibilis, velut ignis adiecta materia vehementius accenditur: quod verò à multis aufertur per vim, paucorum magis alit famem, quam satiat libidinem.

Deinde talium fere hominum fluxa est,

Et cum fortuna statque caditque fides.

Quod si etiam in sententia maximè perstarent, tamen in ciuium numero non essent habendi. Violatores enim sunt humanæ societatis, aut certè proditores: quod vitium si in rege ferendum non est, multo minus in priuato est tolerabile. Qui igitur ciues habendi sunt? qui legibus parent, societatem hominum tuentur, qui labores omnes, omnia pericula malunt pro suorum salute obire, quam in ocio ab honestate seiuncto per ignauiam consenescere: qui non præsentis fructus, sed æternitatis memoriam ante oculos propositam habent. Quod si quos timor & rerum suarum respectus à periculis reuocat, tamen & facinoris præclari splendor, & virtutis pulchritudo animos deiectos eriget: & qui auctores, qui duces esse non audebunt, comites fieri non recusabunt. Itaque si ciues non è numero, sed dignitate censeantur, non solum pars melior, sed etiam maior, pro libertate, pro honesto, pro incolumitate stabit. Quod si etiam tota plebs dissentiat, nihil istud ad præsentem disputationem facit: non enim hîc quid futurum sit, sed quid iure fieri possit quærimus. Sed iam ad ordinaria iudicia

F

veniamus.

veniamus. M. Istud iamdudum expecto. B. Si priuatus quispiam prædium, aut agri sui partem contra quam æquum est à rege teneri contendat, quid hinc priuato faciendum censes? cedetne agro, quoniam regi iudicem ferre non poterit? M. Minimè. Sed non regem, sed procuratorẽ eius adesse iubebit. B. Iam istud periculum, quo tu vteris, quam vim habeat vide. Mea enim nihil refert, an ipse Rex aderit, an eius procurator; utroque enim modo regis periculo litigabitur: ei, non procuratori, ex euentu iudicij damnum aut lucrum accedet. Ipse deniq; reus est: id est, is cuius res agitur. Nunc tu velim consideres, quàm non modò sit absurdum, sed etiam iniquum, de prædiolo, de luminibus, de stillicidijs aduersus regem iudicium dari: parricidij, veneficij, perduellionis nullum esse iudicium: in minoribus rebus seueritate iuris vti, in maximis flagitijs summam licentiam & impunitatem permitti: ut planè verum esse videatur antiquum illud, leges aranearum telis esse perfimiles, quæ muscas detineant, animalia maiora transmittant. Neque iusta est illa quorundam querela & indignatio, qui dicunt neque honestum nec æquum esse ut de rege ab inferioris ordinis homine pronuntietur, cum in lite de pecunia vel agro iam id videant receptum: & summi secundum regem viri plerumque causam dicant apud iudices, neque diuitijs neque nobilitate nec rebus gestis pares: ac neq; adeò multum supra vulgus eminentes: longèque maiore interuallo infra reos quàm supremi ordinis homines sint infra reges. Nec etiam tamen re optimates illi ac viri primarij de sua dignitate quicquam detractum existimant. Quòd si semel illud recipiamus, ut nemo apud iudicem nisi omnibus rebus superiorem sisti possit, expectandum erit tenuioribus donec regi aut libeat aut otium sit ut de nobili reo cognoscat. Quid, quòd istorum querela non modò iniusta

sed etiam falsa est? nemo enim qui ad iudicem venit, ad inferiorem venit: præsertim cum tantus honos à Deo ipso iudicum ordini habeatur, ut eos non reges modò sed etiam deos vocet: suamq; quoad fieri potest, dignitatem cum eis communicet. Itaque pontifices illi Romani qui regibus pedes suos gratiose indulgebant osculandos, qui aduenientibus ad se mulas suas obuiam honoris causa mittebant, qui pedibus Imperatorum ceruices conculcabant, in ius vocati parebant: à iudicibus coacti se magistratu abdicabant. Ioannes vicesimus secundus è fuga retractus, etiam in carcerem coniectus, ac vix tandem pecunia liberatus, alium in suum locum surrogatum adorauit: atque illa adoratione iudicum sententiam approbavit. Quid Synodus Basiliensis? nonne communi omnium ordinum consensu statuit, atq; sanxit, pontificem subiectum esse senatui sacerdotum? Quibus autem rationibus ut id facerent, patribus illis persuasum sit, è conciliorum actis repetere potes. Reges igitur, qui pontificum maiestatem tanto supra se fatentur eminere, ut suæ celsitudinis fastigio omnibus eis obumbret, nescio quo modo in eo suæ dignitatis imminutionem positam censeant, quo pontifex è tanto altiore solio descendere, se non putauit indignum: ut videlicet causam in concilio Cardinalium diceret. Quid quòd falsa est eorum querela qui indignantur se ad inferioris tribunal sisti? Nò enim in iudicijs damnat & absoluit nescio quis Titius, aut Sempronius, aut Stichus, sed lex ipsa: cui ut reges parerent, honorificum iudicarunt clarissimi Impp. Theodosius & Valentinianus. Eorum verba, quoniam dignissima sunt omnium seculorum memoria, hìc apponam. Digna (inquiunt) vox maiestate regnantis, legibus se alligatum principem fateri. Et re vera imperio maius est submittere legibus principatum: & oraculo præsentis edicti quod licere alij nò patimur, indicamus.

Hæc optimi principes & senserunt, & sanciverunt: neque pessimi eadem non vident. Nero enim in morem citharædorum cuitus, non modò gestus & motus eorù observasse dicitur, sed etiam cùm in iudiciù est ventù, inter spem timoremque sollicitus de victo.ia stetisse: etsi enim se victorem declaratum iri sciret, tamen victoriam honestiorem fore existimabat, si non adulatione iudicantium, sed legitimo certamine esset adeptus: legisque observationem non ad imminutionem auctoritatis, sed ad victoriæ splendorem facere opinabatur.

M. Non est, ut video, tam insolens tua oratio, quàm initio putaram cùm reges parere legibus volebas: nititur enim non tam Philosophorum quàm regum, imperatorum & conciliorum Ecclesiæ auctoritate. Sed quod hîc dicis non hominem sed legem esse quæ iudicet, non satis assequor. B. Reuoca paulùm superiora in memoriam. Nonne regis & legis eandem esse vocem diximus? M. Factum. B. Quid scribæ, & præconis, cùm legem pronuntiat? M. Eadem. B. Quid iudicis, cùm legem decreto suo prætexit? M. Eadem. B. Vter verò ab utro auctoritatem habet, iudexne à lege, an lex à iudice? M. A lege iudex. B. Vis igitur sententiæ à lege est, sola verò verborù pronuntiatio iudicis. M. Videtur. B. Imò nihil certius. Iudicum enim sententiæ secundùm legem pronuntiatæ ratæ sunt, secus rescinduntur. M. Nihil verius. B. Vides igitur ex lege iudici, non è iudice legi auctoritatè esse. M. Video. B. Nec pronúciantis humilitas dignitatem legis imminuit; sed legum dignitas, siue Rex, siue iudex, siue præco eam pronunciet, semper est eadem. M. Proisus.

B. Lex igitur semel sancita primùm vox est regis, ac deinde aliorum. M. Ita est. B. Rex igitur cùm à iudice damnatur, lege damnari videtur. M. Planè.

B. Si à lege, igitur sua ipsius voce damnatur: siquidem eadem

eadem est legis & regis vox. M. Sua, ut videtur, non minus quàm si literis sua manu scriptis teneatur.

B. Quid est ergo, quòd de iudice tãtopere laboramus, cum regis ipsius cõfessionem, hoc est legem, teneamus? Quin & hoc inspiciamus, quod modò mihi venit in mentem. Rex cum in quavis causa pro iudice sedet, nonne omnes alias personas deponere debet, fratris, patris, propinqui, amici, inimici? solamque iudicis personam retinere? M. Debet. B. Eiusque vnus meminisse personæ quæ actionis propria est? M. Vellem istud magis perspicuè diceres. B. Aduerte igitur: cum quis rem alienam clam inuolat, quid eum facere dicimus? M. Furari, opinor. B. Quod nomen ei danus ob hanc actionem? M. Furis videlicet.

B. Quid, aliena vxore qui vtitur tãquam sua? M. Moechari. B. Quem eum vocabimus? M. Moechum.

B. Quid, qui iudicat? M. Iudicem vocamus. B. Ceteris quoque ad hunc modum ab actionibus quas tum agunt, nomina rectè dari possunt. M. Possunt. B. Rex igitur cum ius dicet, alias omnes personas exuet.

M. Exuet profectò: & eas maximè quæ in iudicando alteri litigantium officere possunt. B. Quid de quo iudicatur? quod ei nomè ab actione dabimus? M. Reum vocare possumus. B. Et is nonne æquum est ut personas quæ iudicio possunt officere, exuat? M. Certè is etiam si quas alias personas quàm rei gerat, ex tamè nihil ad iudicem pertinent: cum ne pauperis quidem in iudicando Deus rationem haberi velit. B. Igitur si quis qui pictor est & grammaticus, iudicio contendat de arte pingendi aduersus eum qui pictor est, grammaticus verò nō est, nihil ei grammaficæ scientia hìc prodesse debet? M. Nihil. B. Nec pingendi peritia, si ei de grammatica sit contentio? M. Nihilo magis. B. Igitur in iudicio iudex vnum agnoscet nomen, criminis vi-

delicet, de quo reum aduersarius accusat. M. Vnum.

B. Quid si Rex fiat parricidij reus, nomē regis an quicquam ad iudicem attinet? M. Nihil. sed parricidæ tantum, non enim in controuersiam de regno venit, sed de parricidio. B. Quid si duo parricidæ in ius vocentur, alter Rex, alter pauper: nonne par cognitio iudicis erit de utroq;? M. Par. nec minus verè quàm elegāter mihi dictum videtur à Lucano, *Rheni mihi Caesar in Vndis*

Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, aequat.

B. Verè profectò. Non igitur de rege & paupere hic iudicabitur, sed de parricidis. Tum enim de rege iudicaretur, si quæreretur de duobus vter esse debeat Rex: aut si in quæstionem veniat réxne sit Hiero an tyrānus; aut si quid aliud in quæstionem veniat, quod propriè ad regis functionem pertineat. Veluti de pictore fit iudicium, cùm quæritur ecquid sciat artem pingendi.

M. Quid si rex sua sponte nolit, nec vi cogi possit, vt in ius veniat? B. Hæc ei causa cum omnibus facinorosis est cōmunis; nullus enim aut latro aut veneficus vltro in ius veniet. Sed scis, opinor, quid lex permittat, furem nocturnum quouis modo; diurnum, si telo se defenderrit, interficere. Quòd si aliter quàm vi in ius protrahi non possit, meministi quid tum fieri soleat. Latrones enim potentiores quàm vt iure cum eis agi possit, bello & armis persequimur. Nec alia ferè bellorum omniura causa prætenditur inter nationes, populos, & Reges, quàm iniuriæ, de quibus cùm iudicio non potest decerni, ferro cernitur. M. Aduersus hostes quidem ob istas causas bella geri solent: cùm regibus alia ratio est, quibus iureiurando sanctissimo interposito ad parendū sumus obstricti. B. Obstricti quidem sumus: sed illi contra priores promittūt se ex æquo & bono ius dicturos.

M. Ita res habet. B. Mutua igitur regi cum ciuibus est pactio. M. Ita videtur. B. Qui prior à conuentis

recedit,

recedit, contraque quam pactus est facit, nonne is pacta & conuenta soluit? M. Soluit. B. Soluta igitur vinculo, quod Regem cum populo continebat, quicquid iuris ex pactione ad eum qui pacta soluit pertinebat, id, reor, amittitur. M. Amittitur. B. Is etiam cum quo erat cōuentum, æquè sit atque ante stipulationem erat, liber. M. Eodem planè iure, atque eadem libertate.

B. Rex autem si facit, quæ sunt soluendæ societati humanæ, cuius continendæ causa fuit creatus, quid eum vocamus? M. Tyrannum, opinor. B. Tyrannus autem non modò non iustum habet imperium in populum, sed etiam populi hostis est. M. Hostis profectò.

B. Cum hoste, ob graues & intolerabiles iniurias est iustum bellum. M. Iustum sanè. B. Quid in eo, quod cum totius humani generis hoste, hoc est tyranno, geritur? M. Iustissimum. B. Bello autem cum hoste iusta de causa semel suscepto ius est non modò vniuerso populo, sed singulis etiam hostem interimere. M. Fateor.

B. Quid tyrannum hostem publicum, quocum omnibus bonis perpetuum est bellum? nonne singuli è tota generis humani multitudine iure omnes bellorum pænas ab eo expetere possunt? M. Video nationes ferè omnes in ea fuisse sententia. Nam & Thebe laudari solet, quòd maritum; & Timoleon, quòd fratrem; & Cassius, quòd filium interfecerit: & Fuluius, quòd filium ad Catilinam proficiscentem; & Brutus, quòd filios & propinquos, cum reducendi tyranni consilia eos rescisset inisse, necauerit: & publicè præmia erant tyrannicidis, & honores à multis Græciæ ciuitatibus instituti: adeò (quod antè dictum est) nullum ne humanitatis quidem vinculum cum tyrannis esse existimabant. Sed quid singulorum assensum colligo, cum possum vniuersi propè orbis testimoniū proferre? Quis enim Domitiū Corbulonem non grauiter reprehendit,

quòd adeò generis humani salutem neglexerit, vt Nerone cum facillè posset, imperio non deiecerit? Nec à Romanis modò est reprehensus, sed à Tyridate Persarum rege, nihil minus metuente quàm ne id exemplum ad se aliquando pertineret. Sed nec pessimorum hominum animi crudelitate efferati ab hoc publico in tyrannos odio ita sunt liberi, vt non aliquando inuitis erumpat, & ad imaginem veri & honesti eos torpere & obstupescere cogat. C. Caligulae crudelissimi tyranni pari crudelitate ministri cum caeso domino tumultuarentur, & caedis auctores ad supplicium deposcerent, subinde vociferantes quis imperatorem occidisset, Valerius Asiaticus homo consularis è loco conspicuo vnde audiri & cerni posset, exclamauit: Vtinam ego eum occidissem! Ad hanc vocem homines propè omnis humanitatis expertes velut attoniti, à tumultu cessarunt. Tanta enim vis est honesti, vt leuissima specie eius animis oblata impetus violenti còquiescant, & furor incitatus relanguescat, & rationis imperiū amētia velit nolit agnoscat. Neque isti qui nunc cælum terræ clamoribus miscent, aliter sentiunt. Id autem vel hinc facillè intelligimus, quòd quæ nūc gesta reprehendunt eadem, autem in speciem atrociora è vetere historia cum recitantur, laudāt, & probant: ex eoque apertè demonstrant se magis priuatis affectionibus obsequi quàm publico aliquo damno commoueri. Sed quid certiore testem quærimus, quid tyranni mereantur, ipsorum conscientia? Inde ille perpetuus ab omnibus, & potissimùm à bonis, metus: & gladium quem in alios districtū semper habent, suis ceruicibus semper impendentem vident, & suo in alios odio, aliorum in se animos metiuntur. Contrà verò boni neminem metuendo sæpe creant sibi periculū, dum non ex vitiosa hominum natura, sed è suo in alios merito, aliorum in se beneuolentiam expendunt.

B. Verum

B. Verum igitur illud existimas, tyrannos in scruissimarū belluarum numero habendos: tyrannicamque violentiam magis esse contra naturā quam paupertatē, quam morbos, quam mortem, ceteraq; mala quæ possunt hominibus sponte naturæ accidere. M. Equidem cū rationum momenta necum expendo, non possum negare quin ista vera sint, sed cū pericula & incommoda occurrunt, quæ hanc sententiā subsequuntur, continuo velut iniecto freno animus nescio quomodo labascit, & à recto illo nimium Stoico & severo ad utilitatē se inflectit, & propè deficit. Nam si cuius tyrannum occidere licebit, vide quantam ad nequitiam fenestrā hominibus improbis aperias; quantum bonis periculum crees; malis licentiam permittas; omnibus omnium rerum perturbationem inmittas! Quis enim cū Regem bonum, aut certē non pessimum occiderit, non istam honesti speciem suo sceleri prætereundum poterit? aut si etiam cuius ē ciuium bonorum numero dignum omni supplicio principem vel occidere frustra tentarit, vel etiam cogitatum facinus peregerit, quantam omnium rerum confusionem sequi necesse est? dum & mali tumultuabuntur, indignati ducem sibi ereptum, nec omnes boni factum probabunt. Nec qui probabūt, omnes auctorem libertatis aduersus scelestam factionem defendent, & plerique obtentu honesto pacis, suam legnitiam velabunt, aut potius virtutem alienam calumniabuntur, quam suam fatebuntur ignauiam. Hæc profectō utilitatis priuatę recordatio, & publicę causę desertę excusatio, & periculorum metus, animum plerisque si non frangit, certē debilitat, & tranquillitatem & si non certissimam, cogit incertę libertatis expectationi præponere. B. Tu si memoria teneas superiora, facile metus hic tuus discutietur. Diximus enim quasdam esse tyrannidas populi liberis suffragiis comprobatas,

quas ob administrationis moderationem regijs nominibus dignamur. Nemo me auctore non modò quendam horum, sed nec eorum qui per vim vel fraudem dominatum sibi pepererunt violabit, si modò civilis animi temperamentum in gubernando adhibuerint.

Tales fuerunt apud Romanos Vespasianus, Titus, Pertinax: Alexander, apud Græcos: Hiero Syracusis, qui licet vi & armis imperiũ pepererunt, tamen iustitia & æquitate meruerunt vt inter iustos reges censeantur.

Præterea ego in hoc genere quid fieri iure possit aut debeat explico, non ad rem suscipiendum exhortor. In illo enim satis est rei notatio, & dilucida explicatio: in hoc verò, & in suscipiendo consilio opus est, in aggrediendo prudentia, in efficiendo virtute. Hæc cum temporibus, personis, locis, cæterisque rei gerendæ instrumentis, aut iuuentur aut euertantur, si quis temerè attentaerit, nihilo magis eius erroris culpa ad me pertinet, quàm medico qui remedia morborum commodè descripsit, eius culpa est præstanda qui alieno tempore ea ægrotantibus dederit. M. Vnum mihi adhuc ad absolnendum hanc disputationem deesse videtur: id si adieceris cumulatam abs te beneficium accepisse me existimabo: nempe si quæ sit Ecclesiæ censura de tyrannis, ex te intelligam. B. Eam cum voles ex Epistola priore Pauli ad Corinthios tibi sumere licebit: vbi Apostolus vetat cum palam facinorosis aut flagitiosis vllum conuictus aut sermonis habere commercium. Id si inter Christianos obseruaretur, sceleratis, nisi resipiscerent, fame, frigore, & nuditate pereundum esset.

M. Grauis profectò sententia: sed nescio an populus, qui tatum solet magistratibus vbique tribuere, sub hac formula reges etiam complectendos credet. B. Certè veteres Ecclesiastici scriptores ita ad vnũ Pauli sententiam intellexerunt. Nam & Theodosium imperatorem

Ambros

Ambrosius è cœtu Christianorum exclusit, & Theodosius Episcopo paruit. Nec vllius, quod sciam, Episcopi factū antiquitas maioribus est laudibus prosecuta: nec vllius imperatoris modestia magis est commendata. Ad rem autem quantum interest, an extra ciuitatem Christianam pellaris, an igni & aqua tibi interdicator? magistratibus enim omnibus aduersus eos qui facere imperata recusant, hoc grauissimum est decretum: & illud Ecclesiasticorum. Vtriusque autem imperij sprete poena mors est: sed alter corporis, alter totius hominis interitum denuntiat. Igitur Ecclesia, (quæ multo leuiores crimina morte punienda censet) quem viuum è cœtu bonorum expellit, mortuum in cœtum cacodæmonum relegat, non eum morte dignum existimabit? Pro æquitate causæ satis multa mihi dixisse videor: quæ si exteriorum quibusdam minus placeant, considerent, rogo, quam iniquè nobiscum agant. Nam cùm permultæ per Europam sint nationes & magnæ & opulentæ, suæque cuique leges, arroganter faciant, qui formulam regnandi quam ipsi habent, omnibus præscribunt. Heluetij remp. habent: Germania nomine imperij, regno legitimo vtitur: ciuitates (vt audio) nonnullæ per Germaniã optimatibus parent, Veneti Dominatum ex his omnibus habent temperatum: Moscouia tyrannide gaudet. Nos regnum exiguum quidem, sed iam bis mille annos ab exterarum gentium imperio liberum tenemus. Reges legitimos ab initio creauimus, leges & nobis & illis æquas imposuimus: viles fuisse temporis diuturnitas cōmonstrat. Earum enim obseruatione magis quàm armis adhuc hoc regnum stetit. Quæ tandem iniquitas est hæc, velle vt leges, quarum vtilitatem tot seculis experti sumus, aut abrogemus, aut negligamus? aut quæ est ista impudentia, vt qui suum imperiū tueri vix possunt, alieni regni statū & ordinē labefactare conentur?

Quid

Quid, quòd nostra instituta non modò nobis, sed vicinis etiam sunt vtilia? Quid enim ad pacem cum finitimis retinendam vtilius esse potest, quàm regum moderatio? ex eorum enim immoderata libidine iniusta bella temerè plerunque suscipiuntur, sceleratè geruntur, turpiter deponuntur. Quid porrò inutilius vlli ciuitati, quàm malæ apud finitimos leges, quarum sæpe contagio serpere latius solet? Aut cur nobis vnis molesti sūt, cùm tot circum circa nationes alijs atque alijs legibus & institutis vtantur: penitus eisdem nullæ? aut cur nunc demum molesti sunt cùm noui nihil statuamus, sed in vetere iure perseueremus? cùm nec soli, nec primi, nec nunc primùm his institutis vtamur? At non placent quibusdam nostræ leges, fortasse nec suæ. Non inquirimus curiosè in aliorum instituta. Nostra nobis relinquunt tot annorum experimento perspecta. Num eorum concilia turbamus? aut qua tandem in re illis molesti sumus? At seditiosi estis, aiunt. Possem liberè respondere: quid ad illos? nostro periculo, nostro damno tumultuamur. Possem enumerare seditiones non paucas & ciuitatibus & regnis non inutiles. Non vtar illa defensione. Nego vllam gentem minus esse seditiosam. Nego vllam vnquam in seditionibus fuisse moderatiorem. Inciderunt multæ contentiones de legibus, de iure imperij, de regni administratione, sed semper summa rerum salua: nec certatum est, vt apud plerosq; populos, cum plebis perniciæ, neque principum odio, sed amore patrio, studio legū tuendarum. Quoties nostra memoria steterunt in procinctu magnæ ex aduerso acies? quoties non modò sine vulnere, sed sine noxa, sine conuitio discessum est? quoties simultates priuatas publica sedauit vtilitas? quoties intestina odia de hostium aduentu rumor extinxit? nec in seditionibus tamen magis modesti, quàm fortunati fuimus: cùm semper ferè

perferè quæ pars erat iustior, eadem fuerit felicior: & velut ciuilia moderatè exercuimus odia, ita vtiliter cōsensimus in concordiam. Hæc in præsentia occurrunt, quæ sermones maleuolorum compescere, pertinaciores refellere, æquioribus satisfacere posse viderentur. Quo autem iure apud alios regnetur, non putauì multum nostra interesse. Nostrum morem paucis recensui, sed pluribus quàm institueram tamen, aut quàm res expe-tebat: quia tibi vni hunc laborem suscepi: qui si abs te comprobetur, satis habeo. M. Mihi quidem quod ad me attinet, abundè satisfecisti: quod si ego item alijs satisfacere potero, magnum ex hoc ser-mone fructum cepisse, & molestia maxima leuatum esse me exi-stimabo.

F I N I S.

REX STOICVS EX SENECA

REGEM non faciunt opes;
Non vestis Tyria color;
Non frontis nota regie;
Non auro nitida traves.
Rex est qui posuit metus;
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam stabilis fauor
Vulgi precipitis mouet.
Non quicquid fodit occidens;
Aut vnda Tagus aurea
Claro deuehit alueo;
Non quicquid Libyci erit
Feruens area messibus.
Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis,
Non Eurys rapiens mare:
Aut saeuo rapidus freto
Ventosi tumor Adria.
Quem non lancea militis,
Non strictus domuit chalybs;
Qui tuto positus loco
Infra se videt omnia,
Occurritque suo libens
Fato: nec queritur mori.
Reges conueniant licet,
Qui sparsos agitant Dacas,

Qui

A
Qui rubri vada littoris,
Et gemmis mare lucidum
Late sanguineum tenent:
Aut qui Caspia fortibus
Recludunt iuga Sarmatis,
Certet Danubium licet,
Audet qui pedes ingredi,
Et quocunque loco iacent
Scres vellere nobiles
Mens regnum bona possidet.
Nil ullis opus est equis;
Nil armis, & inertibus
Telis qua procul ingerit
Parthus cum simulat fugas:
Admotis nihil est opus
Urbes sternere magnis
Longè saxa rotantibus.
Rex est qui metuit nihil:
Hoc regnum sibi quisque dat.

FINIS.